

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 24. DUBNA 1947

CENA Kčs 3.50

Hledači stezek

CATO

Napsáno v Bratislavě

MICHAL MAREŠ

Okupace Československa a mezinárodní právo

Dr. J. DRÁBEK

Druhá prosba k Valdemarovi

STANISLAV HOSPODÁŘ

Zmatek kolem výstavy

V. V. ŠTECH

Přírodopis zlého člověka

CORNELIUS

Blázen a jeho dvůr

EVŽEN ERDÉLY

Česká přičinlivost a její nepřátelé — C. k. minulost — Základní školský zákon
Právo bydlet — Studentstvo — Listárna redakce

Ze Slaného sladké!

LUKA

POVÁRNA VE SLANÉM
Desserty - čokolády - cukrovinky

Není-li slunce - JE VITAMIN D!

NEČERVIVÉ PECKOVÉ OVOCE
budete mlti • pochyťtáte-li pilatky

PILLAPKOU SELECTY

*Lepivé rukávce
PILLAPKA SELECTY
se zavěšují do
větví před
rozkvětem!*

SELECTA OCHRANA ROSTLIN
PRAHA II • DLÁŽDENÁ 6

Čtete

SVĚTOVÉ rozhledy

SVĚTOVÁ politika-hospodářství
(ČSR — Slovanstvo — Svět)

Ve 3. čísle si jistě se zájmem přečtete
Doc. dr. H. Ripka:

Na okraj čs. - polské smlouvy
... a celou řadu jiných článků a komentářů.

Administrace:
Praha II, Na Florenci 13

V nejpříhodnější čas — k blížícímu se dni svátku matek — vychází nové vydání kouzelné sbírky veršů naší vedoucí autorky

MARIE PUJMANOVÉ

VERŠE MATEŘSKÉ

Krásně vypravená knížka má 56 stran a obdržíte ji za 27 Kčs u svého knihkupce.

FR. BOROVIČ

CENTRÁLA EXPORTNÍ

chemické továrny v Praze hledá k okamžitému nastoupení perfektní česko-anglickou korespondentku. Případná znalost francouzské korespondence vítána. Zn. „5tidenní pracovní týden - 1461“ na Ipra, Praha II, Příkopy 8.

Private Club Whisky

KROHN BROTHERS LIKERY

OBSAH DNEŠKA Č. 3: FERDINAND PEROUTKA: Jako kdyby... — Prof. dr. JOS. GRŇA: Odboj a politické stranictví. — Doc. dr. FRANT. PACHNER: Hlasy lidu o populační politice. — JUDr. JOSEF TRNEČKA: Lidové soudy končí. — FRANTIŠEK LOUBAL: K případu majora Vlad. Soffra. — V. G.: Byrokracie. — Polská diskuse o odboji. Likvidace v pohraničí. — V ohni světové soutěže. — O dobré jméno českých studentů. — Zakony vůle a lidu. Znalost historie první republiky. — Noblesse oblige — Partyzáni a Česká Kamenice. — SČM — SČM s druhé strany. **Boj o čtyři miliardy.**

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 890-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.632. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 26. — Odpovědný redaktor Ed. Vařenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 28.

Hledači stezek

To, co nyní na mnohých úsecích československého exportu provádíme v zemích, kde jsme již měli zakotveny své dobré posice v předválečné době, je krok zpět. Je-li dovoleno užit příměru: je to takové hledání stezek, jako když návštěvník biografu po skončeném představení nejde hlavním východem, ale pokouší se, zda přece jen není otevřen bočný, nouzový východ. Je toho potřeba při naší vyspělé vývozní organizaci předválečné? V národě, jenž má v cizině tolik svých výbojných a dobrých organizátorů se zkušenostmi, nabývanými řadu let?

Bylo již ukázáno na to, co loňského roku psali všichni ti, kdo se zabývají po léta osudem našeho exportu: že přijde chvíle, kdy budeme musít revidovat své cenové kalkulace a kdy budeme musít napravovat všechny chyby kvality, které porevoluční doba dovolila i ve zboží exportním. Když naše ženy začaly nosit svému kupci zpět strojky na maso, poněvadž nefungovaly, nezbyvalo jim, než čekat, až některá firma začne vyrábět strojky, které budou fungovat. Jestliže se totéž stalo zahraničnímu importérovi, vrátil zboží pro vadnou kvalitu, ale nikdy ho už nikdo nepřiměje, aby čekal, až československá firma bude vyrábět strojky fungující. Nadiktuje své sekretářce jinam do ciziny tři dopisy a dotáže se, zda a kdy mu dodá Američan, Švéd nebo Švýcar strojek, o němž bude předem jist, že bude v pořádku. Tak, jak si byl jist před válkou o výrobku československém.

V poslední době se nám vrací zboží i nespravedlivě. Došla zásilka strojů, které byly bezvadné ve funkci. To je záležitost jiná. To je už tlak konkurence, a mnohde i tlak politický, i když nepřímý, s nímž musíme rovněž počítat. Ale právě proto je třeba, aby kvalita i cena a dobré zpracování zahraničního trhu nám pomohlo vítězně i tam, kde se pro nás zhoršily politické nebo jiné podmínky odbytu. Každý nezodpověděný dopis, jež ten či onen závod, ta či ona sekretářka ředitele ještě nezpracovaného, ten či onen národní správce závodu, odkázaného vždy na export, nechali bez vyřízení vůči zahraničnímu tazateli, stal se malou rankou v kůře našeho exportu, kterou mu vytéká miza. A každý špatně vyřízený příkaz je rána sekryou, která byla dána tomuto stromu. Jestliže »Dům smutku« (které jsou v cizině na západě obvyklé pro rychlé oblékání pozůstalých k pohřbu) objedná u nás tisíc tuctů černých — smutečních — korálů, a obdrží z Československa sto tuctů černých a devět set tuctů korálů různých jiných barev (zřejmě zboží, které národní správce objevil kdesi v zasutém skladu »ležáků« převzaté jablonecké firmy a které je nemoderní i pro běžný, ne smutkový prodej), pak je přirozeno, že důvěra kupujícího v naši realnost je pořádně otrávena. Jeden špatně vyřízený obchod postihuje nás v budoucnosti více než devadesát devět dobrých.

A stejně tak má se tomu se

zastoupením v zahraničí

V jedné z velmi bohatých zemí západní Evropy vypravují tento příběh: Na úředním místě, které se zabývá dovozem jistého materiálu, se objevil jednoho dne muž, jenž prohlásil, že je úředníkem generálního ředitelství toho a toho národného čs. průmyslu a má výhradné oprávnění jednati s představiteli kupující země o odbytu všeho československého materiálu této výroby. Jednali s ním oficiálně a připravovali podepsání smlouvy. Za hodinu na to objevil se na tomže místě reprezentant řekněme oblastního ředitelství a prohlásil, že on má výhradné oprávnění jednati atd. Jednali s ním slušně a vy-

slechli ho. Ještě téhož dne dostavil se na toto místo muž, jenž se legitimoval jako zástupce toho a toho čs. národného podniku, vyrábějícího týž materiál, a také on prohlásil, že má výhradné oprávnění jednati o odbytu všeho čs. materiálu této výroby. Vysmáli se mu a už s ním nejednali. Tato historka se v oně zemi vypráví o pěti čs. návštěvách jediného dne, pravdivá je však pouze o návštěvách třech. Snad je již dnes postarano o nápravu těchto zjevů. Před nedávnem nás ještě diskreditovaly.

Ale neméně trapná situace vznikla na př. v jedné zemi, když čs. obchodní attaché obdržel příkaz svého úředu nenabízet vůbec polovýrobek, nýbrž jen konečný tovar; je přirozené, že se snažíme vždy vyvážit práci, na surovinu nebo polovýrobek. Avšak téhož dne, kdy obchodní attaché odmítl dotaz cizích úředních míst, zda ČSR může dodat polovýrobek a nabídl výrobek, dostavil se na toto úřední místo muž, který přijel z Československa, a bez nejmenší znalosti prostředí a bez jakékoliv porady s vyslanectvím nabídl v požadovaném množství — právě tento polovýrobek. Byl to úředník generálního ředitelství...

Naše znárodnění

nepřevalo samo o sobě naši exportní organizaci. Zastoupení Škodovky, Českomoravské, Zbrojovky nebo Volk-manna na zahraničních trzích nebylo ještě zrušeno tím, že všechny tyto závody byly po znárodnění podřízeny generálnímu ředitelství Československých závodů kovodělných a strojírenských. Obdobně je tomu v chemii, ve skle, atd. Seskupování organizační, které generální ředitelství národných průmyslů téměř všude provádí, má nyní vliv i na zahraniční zastoupení. Mnohá zahraniční zastoupení jednotlivých závodů se restringují, zastoupení celých národných sektorů se stahuje na jediné místo. Není to věc sama o sobě špatná, mnohde to může prospět právě onou koncentrací — která ovšem vyžaduje důkladného členění vnitřního v reprezentaci samé — koncentrací, která je dokonce požadována tam, kde nemáme před sebou již volného kupce-soukromníka, nýbrž státní organizaci nákupčí. Tak je tomu u států, které od liberalistického hospodářství přešly revolučně k hospodářství organizovanému, postátněnému, znárodněnému, zejména tedy v oblasti styků se státy slovanskými.

Zástupci, kteří ovládají nejen řeč, ale mají několikaleté styky, znalosti, znalosti těch i oněch spojení a vlivů, zakotvení v cizím prostředí společenským životem i obchodním jednáním, jsou jedním z největších činitelů, na nichž bychom i dále mohli budovat své zahraniční styky obchodní. Místo toho házíme mnohde tyto lidi přes palubu, aby na jejich místa přišli arivisté, kteří nejen že nemají zkušeností exportních vůbec nebo jen nepatrně, ale kteří přicházejí do cizí země, neznajíce ani prostředí, a dokonce mnohdy ani jazyk...

Na místa zdejších exportérů přišli lidé noví, mnohde postrádající zkušeností. Na místě lidí, opírajících se o znalosti, přišli mnohdy lidé, jejichž úkolem je upevnit tu či onu posici své strany. Jedním z nejlepších úkolů, jimiž tyto posice se upevňují, je obvykle to, že se nejnáročnějším petentům — a nebývají to vždy lidé i straně prospěšní nebo v ní zaslouživší dlouhou činností — dá nějaký dobrý job, místo, které je dobře placeno. Do nedávna se takto obsazovala místa zde; nyní se přechází do organizace zahraniční. Taková je skutečnost na mnohých místech ne všude. Ještě jsou rozumní lidé tam, kde mají být.

Budeme mluvit hodně konkrétně. Zastoupení našich průmyslových závodů v cizině je věcí ještě více choulostivou, než je otázka kvality i cen našich exportních vy-

robků. Je ovšem přirozeno, že jak kvalita, tak i cena vývozních předmětů naší výroby jsou otázkami základními. Žádný zástupce nemůže více než jednou prodat do ciziny na př. heverý, které zdvihají jen do poloviny potřebné výše, a pak spadnou, poněvadž jim chybí dobré těsnění. Zástupce, který prodal za příliš drahou cenu v době, kdy byl hlad po zboží, je podoben muži, jenž byl chvíli před požárem viděn na místě činu se sirkami v rukou. Stejně je ovšem oslu podoben muž, jenž prodal československý výrobek hluboko pod cenou světovou, takže tím poskytl zahraničnímu importérovi nikoliv obvyklý, ale i v mezinárodním obchodě přemrštěný zisk. To jsou tedy věci, které jsou běžné nikoliv jen zkušeným předválečným vedoucím exportu zde, ale na prvý pohled pochopitelně každému myslícímu člověku. Avšak otázka osob našich exportních reprezentantů je pro trvalou práci nejdůležitější.

Je přirozené, že tam, kde revoluce otočila kolem společnosti 360 stupňů, není vhodné, aby Československo zastupoval člověk, který je proskribován svými styky se starým režimem. Ne však každý z našich zahraničních zástupců i v těchto zemích je už samým faktem změny poměrů bezcenný. Naopak, dovede mnohdy postřehnouti vnitřní souvislosti lépe a vpravit se do nových poměrů bezpečněji než muž bez zkušeností, sázející jedině na kartu své stejně zbarvené politické legitimace, jakou má právě režim.

Jsou však desítky zemí, kde se nezměnila politická situace a kde přesto bojíme zbytečně to, co už bylo vybudováno; posíláme tam lidi, kteří se opírají v centrále o politickou podporu, v cizině pak, než se zapracují, způsobí milionové ztráty zdejšímu výrobcí. Zapracování zahraničního zástupce, zná-li jazyk, trvá nejméně jeden, dva roky. Mnohde i více. Nezná-li ani řeč, je téměř bezcenný. Proto před válkou naše velké exportní závody, na př. Zbrojovka, klady takový důraz na znalost řeči a na podrobný průzkum zahraničního trhu. Jedním z nejlepších typů takového zástupce byl odborně vzdělaný technik, který byl z národnostně smíšeného manželství, na př. otec Čech, matka Jugoslovenka. Jinde zase byl vedoucím zahraničního zastoupení český technik, který se spojil s domácím inženýrem. Zahraniční obchod, to není pouze podpis zakázky. To je soustavné informování o možnostech odbytu, to je zapracování trhu bezprostředními návštěvami u zákazníků i širší propagací výrobků, to je často přímo detektivní um, s jakým se odhalují triky nebo nabídky konkurence nebo zkoumá opravdová platební způsobilost kupce. Ale po dodání zboží to je ještě řada úkonů, sledování splatnosti kupní ceny, provádění garančních oprav, pozorování činnosti dodaných strojů v cizím prostředí, informační kursy pracovní pro montéry, dodávání náhradních součástek už mimo garancii, poučování o vhodné volbě materiálu, desítky drobných činností, pro něž je zapotřebí jak znalostí odborně-technických, tak psychologicky propagačních, a mnohde i kombinačního úsudku politického. Jen pro ukázkou budíž zaznamenáno, že odbyt hospodářských strojů závisí často ne na pouhé kvalitě výrobku, ale na dobré či špatné známce, kterou dá strojník traktorové stanice svému nadřízenému místu. A úsudek ten může také záležet od toho, kdo a jakými prostředky jej bezprostředně více ovlivní.

Vývoz a politika

Úzká spolupráce našich zástupců s místními lidmi je nezbytná. Jsou země, kde musí na ni být pamatováno více než na cokoli jiného, zejména země s vyspělým národním uvědoměním. Zde je náš mateřský závod v situaci velmi choulostivé, poněvadž často by musil svěřit své kalkulační podklady někomu, o němž nemůže být stoprocentně jist, že jich nepoužije jinak. Přesto však nutno postupovat velmi delikátně. Takovou zemí je na př. Indie. Mnohé závody tam mají československého zástupce, ale indiští nakupčí si přejí jednat často přímo s našimi vý-

vozci. Nepostupujme proti nim, aniž bychom uvažovali o psychologickém podkladu tohoto jejich požadavku. Neří jejich úmyslem zkrátit československého zástupce o provisi; mnohdy jsou ochotni garantovat mu jeho tak zv. minimální provisi z celkového obratu. Ví se, že na př. v Indii je proti anglickým zástupcům, kteří tam zpracovávají trh, averse, plynoucí z důvodů politických. Jsou jisté známky, že tato averse by se mohla zvrhnout proti cizincům vůbec, nebude-li při uzavírání obchodů na tamním trhu dosti vhodně postupováno. To je opět jeden úsek, kde by nejen selhal člověk bez místních znalostí, ale kde se dokonce musí přizpůsobovat i starý čs. zástupce novým skutečnostem.

Nelze proto pro všechny země voliti bezhlavě týž způsob zastoupení, nýbrž pracovati s každou zemí individuálně. Je však při tom potřebí využít všech zkušeností, které získávají naše zastupitelské úřady, a využít i všech schopných našich lidí, kteří v cizině pracují. Co však říci na př. poměrům v jedné zemi, která je jak cennou dodavatelkou surovin nám téměř nezbytných, na druhé straně solventním kupcem našich výrobků. Je to země nikoliv reakční, dokonce se socialistickou vládou, a její valuta je volně směnitelná, jistě tedy kupec ideální. V této zemi byl nedávno ustanoven zástupcem naší největší prodejní organizace našeho největšího výrobního podniku, patřícího národu, člověk, který neumí ani slovo země, do níž byl ustanoven, a nezná vůbec její poměry. Jeho legitimací k tomuto vedoucímu postavení byla — politická legitimace, nota bene kontrární parlamentní sestavě této socialistické země. Nebo jiný příklad československého postupu vůči člověku, jenž v cizině zpracovával pro nás trh: navrhl svému závodu, jenž byl právě ve stadiu znárodnění, výhodný kompenzační obchod. Z ciziny měli jsme dostati chybějící nám surovinu, z níž měli jsme dodatí zpět 20.000 kusů určitého výrobku. Jakmile zástupce sdělil jméno smluvní strany, dostal zprávu, že průmyslová čs. firma nesmí sama vyvážet ani dovážet a že se musí proto zástupce obrátiti na výhradní exportní společnost tohoto výrobního sektoru. To učinil. Jeho provise mu byla ihned snížena na polovinu. Nato vyslala tato exportní společnost do oné země ihned svého zástupce, jenž nejdříve odsunul onoho čs. informátora a jednatele stranou. Aby nedostal ani sníženou provisi z celé dodávky, rozdělil ji na dva díly, prvá část výrobky větších rozměrů, druhá tytéž výrobky menších rozměrů a provisi jen z části první. Tuto prvou část československá firma nedodala a dodávala jen část druhou, nepostiženou provisi. Ježto mezitím ceny na světovém trhu poklesly a cizí kupec by při dovozu prodělal, bude musit stornovat onu prvou část zakázky. Je toto reální postup? Jak dlouho může se čs. závod spoléhat na tuto praxi? »Je zajisté zlé přijít o peníze, ale horší snad ještě je, když člověk o ně přichází ne v poctivém konkurenčním boji, nýbrž takovými doposud ve fair obchodě nikoliv obvyklými methodami.« To je výňatek z dopisu onoho muže, jenž pro Československo v nejhorší době opatřil suroviny z nejpotřebnějších.

Dětské nemoci exportu

Jsou jiné zjevy. V jedněch rukou se soustředí v cizině zastoupení několika sektorů znárodněných výrob, které by samy o sobě potřebovaly, aby je zpracovával oddělené velký kádr lidí. Naše závody si neopatřují dostatečných informací o zahraničních firmách, jimž nyní svěřují své zastoupení. A mnohde jsou to i jiné vlivy. V jedné zemi budoval naše zastoupení důležitého exportního odvětví Čech s člověkem, o němž bylo tam známo, že je sudetský Němec a za okupace nacisty. Dokonce měl mít ze všech evropských obchodů 10% provise, výši to zcela neobvyklou; až později byla mu snížena. Neměla by zde Národní banka dohlédlat, zda tímto způsobem nekrvácíme devisově? Nedostává se taktó

jiným způsobem ven z našeho národního bohatství to, co před válkou utíkalo v exportu falešným, nízkým fakturováním zboží? Příklad z importu, který byl nedávno odhalen u fy Tonak a v němž se prý čs. účastníci dělili v cenných devisách o zisk ze zvýšených cen za dodané auroviny, ukazuje, že nelze být nikdy dosti bdělý. Nejzajímavějším průvodním zjevem takovýchto «výhradních budovatelů» exportních organizací je, že nejsou zvoleny cizí firmy nejkvalitnější, ale často dosti druhořadé podniky, které nemají mnohdy u domácích ani nejlepší pověst. Jejich pověření zanechává dokonce dojem, že se k zastoupení dostaly cestami právě ne nejrealnějšími. Tonak není příkladem i pro export málo poučný. A neméně závažné je i toto: dnes není ještě takové umění prodát. Svěříme-li zastoupení firmám, které mají dobrou organizaci i pro doby opravdového boje o trh, budeme sedět pevně v sedle, až přijde doba zápasů o každého kupce. Bude-li však zastoupení v rukou těch firem, které dnes si vylupují z celého obsahu jen výnosné hrozinky, nebudou mít zájem o československé výrobky, až jim jiná země dá příznivější možnosti výdělků. Na to třeba pamatovat. Zejména, ukáže-li se při tom průvodní zjev, že československý vývozce na základě špatné informace svého zástupce prodával nedávno v cizině pod cenou, jak tomu bylo v případě elektromotorů nebo v případě železného drátu v devisové zemi, kde teprve ministerstvo zahraničního obchodu upozornilo čs. výrobce, že prodává příliš a zbytečně levně, což je zjev stejně nezdravý, jako prodávat předraženě.

Na těchto několika příkladech dětských nemocí československého poválečného exportu bylo ukázáno, jak nelze postupovati. Toto není hledání stezek. To je tápání. Jedině, že tyto případy nejsou obecné, i když jsou běžné, vede nás k závěru, že překonáváme i tuto krizi organizační. Bude na našem ministerstvu zahraničního obchodu, aby věnovalo organizaci zahraničních zastoupení čs. průmyslu takovou péči, jako se snažilo věnovat výběru nových obchodních attaché. Jsou to ponejvíce lidé z praxe, lidé nabytých a cenných zkušeností z průmyslových závodů a z exportních organizací předválečných. Čím rychleji bude však provedena revize dosavadní organizace zahraničního prodeje našich výrobků, tím lépe bude pro konečný, trvalý výsledek našeho exportního snažení. Nepouštějte amatéry hledat stezky tam, kde už jsou dávno vybudovány široké a pohodlné dálnice. A opravdové průkopníky a hledače cest postavte v čelo našeho exportu!

Cato

poznámky

Česká příčinnost a její nepřítelé

Česká příčinnost, to byla ona ctnost, jež našim lidem otvírala dveře uznání po celém světě. Pro svou příslovečnou příčinnost byli všude ceněni naši živnostníci, naši krejčí, naši zahradníci, pro tuto vlastnost dobývali si všude sympatií naši rolníci i naši sládky. Životopisné anály českých Američanů nebo volyňských Čechů jsou četba nad jiné poučná. Češi jsou typičtí individualisté, s vrozeným, dobře fungujícím citěním a soucítěním sociálním, tak by měla znít první věta našeho národního povahopisu, a proti této větě nemělo by býtli hřešeno nikdy a nikde. Jsou dnes u nás lidé, kterým nestačí velké a převratné socialisační zákony z r. 1945, a kteří by dnes i zítra, znovu a znovu, chtěli znárodnovat či postátnit zbylé soukromé podniky a přejímat je postupně pod státní správu. Je to úsilí, které je v příznačném rozporu s citěním našeho lidu, v rozporu s psychologii malého českého člověka. Je to podkop pod českou příčinnost a pracovní morálku. Nejhorší je, když lidé nevědí, na čem jsou. Přijďte na náš venkov, posaďte se mezi rolníky a živnostníky, všude uslyšíte stejnou písničku: «Co bude s námi, má naše přičinování nějaký smysl?» Zkuste říci těmto lidem, že odpovědní a významní naši politikové všech stran Národní fronty prohlásili v poslední době závažně, že není úmysl, soukromé pod-

nikání, pokud zbylo, rušit. Podívají se na vás nedůvěřivě. Místní činitelé té a té strany prý hovoří jinak. Kdo podnikává soustavně tradiční českou příčinnost? Kdo neodpovědně hovoří o škodlivosti úspor? Mělo by být více odvahy neodpovědně «politiky» rázně zakřiknout.

Jiří Zhor

C. k. minulost

Právem bylo v tomto listě nedávno uvažováno o tom, jak malá je znalost historie první republiky mezi mladou generací. A co teprve ví toto pokolení o rakouském údobí našich dějin! Čím jsou mu dnes jména Belcredi, Badeni, Taft a Gautsch — co vědí mladí lidé o Grégrach a o Sladkovském, o Skrejšovském a o Trojanovi, o Kaizlovi, Pacákovi, Elmovi, Heroldovi, o bojích za českou školu, za práva jazyková, za hospodářskou emancipaci. Kolik mladých českých lidí dovedlo by dnes říci, kdo to byl Albin Bráhl! Už za první republiky se naši rakouské minulosti věnovalo nezaslouženě a nevděčně málo pozornosti, a přece r. 1918 nebyl myslí elny bez všech těch předchozích bojů i šarvátek, bez veškeré té předchozí průkopnické a budovatelské práce. Kolik jsme měli za Rakouska vynikajících, vzorných, úžasně pilných a svědomitých lidí, kteří třeba i formou drobečkové politiky a zejména ovšem pečlivou realizací hesla Osvětou k svobodě bez státní podpory a velmi často k nevlídným státním orgánům kladli fundamenty našeho kulturního i hospodářského růstu! Národ sobě, to nebylo jen heslem českého úsilí o Národní divadlo, národ sobě svépomocnými akcemi, dík podnětným jednotlivcům ve všech úsecích lidské činnosti budoval předpoklady ke své pozdější státní nezávislosti. Jsme někdy až neuvěřitelně neuznalí k těm generacím, bez jejichž lopty nebylo by ani první ani třetí Československé republiky.

Nedávno prošla novinami zpráva o kuriozní motivaci, kterou vysoký státní úřad zdůvodnil záporné stanovisko k obnově Klubu omladinářů-devadesátníků. Novobyrokratický kalamar pivil slinou po revoluční práci těch, kdo s Rašínem, Sokolem, Modráčkem a Hajny bourali Rakousko a z ignorancie, kterou nechceme hůř charakterizovat, vytkli omladinářům, že připomínání jejich hnutí je dnes anachronismem, který jest v rozporu s kosickým programem... Tady je školská ukázka neznalosti našich rakouských dějin na místech, u nichž znalost politické historie je předpokladem řádného plnění úřední povinnosti. Věděl pán, který tuto nehoráznost psal, že Limaňowského «Dějiny sociálního hnutí», jednu z prvních českých systematických informací o světovém socialismu, překládal do našeho jazyka právě bratři Hajnové? Věděl, že omladinářem byl i St. K. Neumann? Znal Vzdělávací biblioteku Sokolovu a knihy, které zde vycházely a které nám ukazovaly cesty do nové, sociálně spravedlivější Evropy? Co dříve dělala hrstka nízkým nesubvencovaných jednotlivců z nadšeného entuziasmu pro věc, to dnes dělají nebo mají dělat veliké, komfortně vybavené úřady — kdo konal tuto práci lip?

Jsou druhy práce, které nelze vykonávat byrokraticky, jsou pracovní odvětví zejména v oblasti kulturní, kde nejvíce záleží na osobní iniciativě jednotlivců, na jejich svatém nadšení, na jejich poměru k věci, na jejich pracovní lásce. V naší c. k. minulosti mnoho nejdůležitější práce bylo vykonáváno ne profesionály, ale ochotníky, ochotníky v nejlepší smyslu slova — a přece kolik práce se tenkrát vykonalo na příklad v úseku osvětovém! Do staré rakouské doby stále a stále musíme chodit, chceme-li být spravedliví, pro vzory pracovního úsilí, pro příklady osobní nezištnosti a opravdovosti. Odrakouštili jsme se v mnohém, v čem jsme se odrakouštili neměli a hlubší pobled do naší rakouské minulosti svědčí by jak mnohým politikům, tak mnohým národohospodářům a kulturníkům mladší generace.

Jiří Zhor

Základní školský zákon

Již třetí desetiletí se usiluje o reformu naší školské soustavy. Masaryk svou nabádavou otázkou při oslavách prvního desetiletí republiky r. 1928 («V celém světě se volá po reformách školy a vychování — co my, národ Komenského? Obávám se, že jiné země nás předešly») vyvolal velký reformní ruch v našem školství. Všichni se shodujeme v přesvědčení, že reformy je třeba, ale zanedlouho oslavíme druhé výročí květnové revoluce a kde jsme v našem školství?

Běží o základní školský zákon, jehož návrh je v ministerstvu školství a bude v nejbližších dnech podán vládě a Národnímu shromáždění. Hodně pozdě, i když připustíme, že spěchat pomalu se osvědčuje zejména všude tam, kde jde o školu. Vládní program stanovil konečnou mes na 1. září 1947.

Školský zákon se stal věcí politickou a někde i stavovskou. Je jisté, že nakonec se bude musít Národní fronta pokusit o přijatelný kompromis, jinak dojde k bojovnému hlasování v Národním shromáždění.

Přítom však základní školský zákon ve skutečnosti změnil jen malý úsek souboru naléhavých potřeb našeho školství. Stálými odklady se obcím a ostátním samosprávným činitelům znemožňuje řádná příprava rozpočtů. Ve velkých městech se prodlužuje prostorová tíseň mnohých škol, neboť dvě školy (nižší střední a měšťanská) se dělají o žactvo stejného věku. Jedna škola má přesně určené obvody, z kterých žactvo do ní dochází, druhá škola tento obvod nemá. Propočty, připravené již v minulém školním roce, ukázaly, že na př. v Praze by se ušetřilo 140 tříd a 180 učitelů a profesorů, kdyby se vytvořila jednotná škola II. stupně a všechny třídy se naplnily stejno-měrně žactvem, aby byl průměr 35 žáků na třídu. Nejde o to, aby se šetřilo na školství, ale střídavé vyučování, tato metla škol ve velkých městech, se bez řádného plánu neodstraní ani za deset let.

Ale čeká nás další práce. Je nutná revize obsazovacích záměrů, změna dosavadního způsobu inspekce všech škol, řádná decentralizace školské správy, jednotné pomůcky a učebnice pro školy, obsazování vedoucích míst, jednotná personální politika, účelné školní stavebnictví, nové kvalifikační předpisy pro učitele a profesory, nový řád školní a vyučovací, nová služební pragmatika učitelů a profesorská atd. atd.

Je nejvyšší třeba, aby již konečně naši rodiče měli jistotu, co bude s jejich dětmi. Jsme v druhé polovině dubna a nikdo neví, bude-li se přijímat do prim středních škol, budou-li se konat přijímací zkoušky. Školní úřady nemohou plánovat, neboť nevědí, kolik žáků budou mít ve školách II. stupně, kolik tříd bude třeba, kolik lavic, kde a kam a co a jak. Nynější stále prodlužovaná nejistota přináší nezměrné škody, přidává zbytečnou úradní, která si vyžaduje stále nových a nových úředníků. Těžko připravovat něco, co se může, ale nemusí uskutečnit. Rodičovská sdružení na školách, tyto znamenité a jedinečné instituce, budou opět rušeny ve své práci očekávanými přeměnami.

Zijeme v rozhodujícím období našeho školství. Buď skutečně potřebujeme jeho reformu (a nikdo o tom nepochybuje), a pak je třeba ji provést v nejbližší době, nebo nám nynější systém vyhovuje, a pak se zbytečně nevyčerpávejme neproduktivní boji a hádkami. Až po prázdninách opět budou rodiče chodit v deputacích na různé úřady, vrací pro jejich děti nejsou účebny, proč se v jedné učebně musí střídat i tři třídy, musíme jim otevřené a portivě říci: Nejsme ochotni a snad ani schopni vyřešit naše školské poměry a navrhnout takový způsob, který by prokázal, že to myslíme s naší školou upřímně a poctivě.

Ať Národní shromáždění převezme připravený návrh základního školského zákona a vykoná čin, na který se čeká. Bude se měnit systém, aby se mohl změnit i duch, opakně je to nemožné a nikdy se to neděje. Jinak se z nynější krize nedostaneme, zůstaneme, třetí na půli cesty ke škodě národního celku a státu. Nebude-li v nejbližší době přijat základní školský zákon, zabrzdíme všechnu pokrok v našem školství, znemožníme samosprávu, aby mohla splnit dvouletý plán a nedostaneme se z obtíží, jež nynější stav vyvolává. Školství je ohromný podnik, nejde o věc malou. Ale ve státě, který vykročil na cestu k socialismu, je nadále nemyslitelné, aby ve svém školství ponechal v platnosti zákon o školách z roku 1869.

J. P. Blažek

Právo bydlet

Jednou z velkých potíží dvouletky je a bude stavební ruch; překážek je na tomto poli tolik, že bude potřeba hodně pevné vůle, rozhodnosti, aby se udělalo vše, co je v lidských silách. Nejde tu jen o běžný úsek hospodářského života, kde klopýtnutí a zdržení je sice velmi nemilé, ale vždy se dá nějak spravít. Jde o bolest hluboce se dotýkající četných lidí, zejména mladých: o jejich právo bydlet.

Hovoří se o právu na práci, o tom, zda a jak má být pojata do vět nové naší ústavy. Práci si dnes každý, kdo jí opravdu hledá, snadno najde. Nebude to snad vždy taková, jak by si přál, ale — vždy se najde. Jinak je to s bydlením. Nesporně je jedním ze základních lidských práv. Většina lidí bydlí špatně. A pomalu dorůstají mladí lidé, kteří — nebudou bydlet vůbec. Dosud bydlí. Bydlí u svých rodičů. Chtějí se však vzít. Chtějí si založit rodinu. Nemohou al ze svých sil opatřit bytí. Nemohou si postavit malý domek. Chodí a vyptávají se. Dozvídají se, kolik lidí dostalo

byt, aniž na něj měli sebemenší právo. Dozvídají se, kolik set a tisíce žádostí je už před nimi. Má jejich mladé manželství začínat v malé, ponuré místnůstce, kterou kdesi seženou za velké peníze a kde budou stále cítit, jak si to jinak představovali?

Bude potřeba, abychom se na tuto otázku byli pro mladé lidi, kteří se chtějí vzít, dívali vážněji než dosud. Jinak se títo mladí lidé zradikalizují, propadnou nevěře; a to není to, co v mladých lidech potřebujeme. Sytý hladověmu nevěří. A hydrocimu se hezky hovoří k mladým lidem, že musejí mít trpělivost, že to nejde lámat přes koleno, že to vše závisí na celkovém rozvoji našeho hospodářského života. I bude potřeba, aby se ve vše, co v dvouletce souvisí se stavebním ruchem, pohlíželo s dvojnásobnou vážností a laskavostí, neboť nejde jen o důležitou hospodářskou kapitolu, ale o lidi, o mladé lidi, kteří v sobě nosí velké právo bydlet, založit si rodinu, mít svoje čtyři stěny. Jak myslí títo mladí lidé, když čtou, jak má vypadat moderní domácnost, a když pak poznávají, jak vypadá skutečnost? Odborníci vážně kývají hlavou, že zde někde bude asi „úzký profil“ dvouletky. Je tu něco vážného a lidského: o to, aby mladí lidé ve velkých městech lidsky bydlili.

V. G.

politika

Michal Mareš

Napsáno v Bratislavě

Kdo nezná podrobně dějiny hungarismu, nepochopí ducha slovenského národa.

(Z rozmluvy se slovenským demokratem, významným vědeckým pracovníkem.)

Kdyby slovenský lid měl hlasovati, zdali je Tiso vinen, odsoudila by ho velká většina, ale kdyby měl hlasovati pro exekuci nebo pro omilostnění, tu by většina byla pro pardonování. Sám bych hlasoval též pro doživotní žalář, ale, buďme si zcela upřímní, onen symbol musel jednou být zničen.

(Z rozhovoru s významným kulturním pracovníkem a funkcionářem komunistické strany Slovenska.)

Nic nepodobá se více kaleidoskopu, než uvažování slovenského lidu. Nejmenší dotek, a to, co jsme právě viděli, změní se v zcela jiný obrazec.

(Z poznatku.)

Začíná den, noc ani ještě docela nezmizela a v nádvoří bratislavského hotelu pohvizduje si Slovák pochod Zuzika, ten pochod, jež jsme tak často za prvé světové války slyšovali v Praze při pochodování tehdejších posádek, maďarských pluků. Muž, o němž se tu zmiňují, shrabuje a shazuje koks do kotelny parního topení. Je několik minut před půl šestou hodinou, a tu odkudsi zazní umíráček. To k poslední cestě Tisově. Muž ustane v práci a přestane hvízdát. Umíráček dozněl. A dvě, tři minuty později opět zvučí lopata a zní Zuzika, Zuzika. O něco později zavýsknutý dívky kdesi v kuchyni a mužský smích a pak naklepávání masa na řízky. Vůně zrnkové kávy. Slehání smetany. V tu dobu již asi Tisu sejmuli se šibenice. Život jde dál, neboť má své nezměnitelné a neúprosné zákony. K tomu patří i to zoufalé kdákání lapeného kohoutka. Před chvílí naposled zakokrhál.

Zamyslel jsem se nad dělníkem, který shazoval do kotelny koks i hodinu před půlnocí. Jeden z represen-

tantů pracovní morálky, vyšší než ji můžeme konstatovat u nás v Čechách. Je známo, že Maďaři mají krásné lidové písně, o nichž Slováci tvrdí, že jim je Maďaři odcizili. Maďaři tvrdí totéž o Slovácích. Lidová píseň formuluje duši národa a je jakousi jeho visitkou. Národové balkánští podrželi ve svých písních, co převzali za staletí turecké vlády. Dávno odešli Turci, ale píseň zůstala orientální, zůstaly i skupiny mohamedánů. Staletí již uplynula od vyhnání Maurů ze Španělska, ale lidová píseň je po někdejších pánech, tak jako na Sicilii zůstaly arabské melodie. Slovenský národ — jak dlouho je samostatný? Dvacet devět let. Tisíc let byl pod maďarským panstvím — až do roku 1918.

Uvedl jsem v záhlaví citát z rozhovoru: kdo nezná historii hungarismu, těžko pochopí psychologii slovenského národa. Nebo i nepochopí vůbec. Onen demokratický politik, intelektuál, také pravil:

»Děkujeme Čechům takřka za vše, především však za svou národní svobodu a uvědomění; a to bezpodmínečně. Do roku 1918 byli jsme národem, který byl zasvěcen smrti, dnes bychom byli bez české pomoci tam, kde jsou asi Lužičtí Srbové. Jest autenticky zjištěno, že tehdy se hlásilo pouze několik set slovenských rodin jako uvědomělí Slováci. Bylo to celkem asi 8000 duší. Ostatní šli s Maďary. Dnes jsme národ tak uvědomělý, že jsme se stali až přecitlivělými. Bojíme se majorisování s české strany a při tom máme jako doprovod pocitu méněcennosti, vztahovačnosti, ano i jiné komplexy. Budiž nám to prominuto, neboť máme teprve necelých třicet let svou svobodu národa. Nemáme dosud státotvorné tradice. Zločiny proti státotvornosti posuzujeme proto velmi shovívavě a jsme ochotni odpouštět tam, kde je to se stanoviska právního namnoze, ba skoro vždy vyloučeno. A nebudiž zapomenuto, že Slováci jsou národ velmi sentimentální. Náboženská výchova je po staletí v rukou kleru, který houževnatě lpí na zděděných tradicích, k nimž také patří sen o Mariánském státě a u kněží nad 40 let také představa svatoštěpánské koruny. Nikoliv stát, ale diecése nebo arcidiecése je v předstávě takového kněze nejbližší světská moc. A ona diecése, třeba již jen formálně, je v maďarské Ostrihomi. Největší tragedií v tomto směru je, že slovenský klerus zůstal a je bez jakéhokoliv styku se svými českými duchovními bratry osvíceneckého a liberálního pojetí. Je nám i zde dobře známo, že za německé tyranie tam u vás v Čechách a na Moravě to byl kněz a železničář, kdo s odvahou a láskou pomáhal spiklencům a partyzánům. Tento kontakt, který našemu kleru chybí, zavinuje namnoze nynější stav. Snad se to v dohledné době změní, vždyť na nedávné konferenci slovenských biskupů bylo tlumočeno přání papežovo, aby se slovenští katolíci přimkli věrně a loyálně k Československé republice.«

Pokud jde o trest, vyslovený nad Tisou, pravil informátor, příslušník demokratické strany:

»Uvědomělý a státu věrný občan Československé republiky nemůže pochybovat o zaslouženém trestu, bylo by však dobře, kdyby se byla našla podobná cesta, jako to ve Francii učinili s Pétainem. Na omilostněného Pétaina lidé za tři neděle docela zapoměli. Je třeba také konstatovat, že se Tiso před soudem choval tak, že musel ztratiti sympatie tak mnohého, který mu důvěřoval. Po vykonání poprav ze zamračené oblohy leckde zableskne a zaduní, ale jsem přesvědčen, že z mráčka vydatně přšet nebude, naopak připouštím možnost, že si Slováci bez rozdílu jasně uvědomí, že to vláda s celistvostí republiky míní zatraceně vážně, tak vážně, že musela použít i hrdejšího práva. Čím dříve si to uvědomí, tím lépe. Upřímně řečeno, chovali se dosud v Praze k Slovákům s větším taktem a s více ohledy, než tak činí k samému lidu českému. Aby bylo jasno na všechny strany: muselo býti ukázáno, že s jakýmsi provisoriem musí býti vyúčtováno. Katolický klerus samo-

zřejmě využije již svým způsobem okolností, že předseda soudu i hlavní prokurátor jsou evangelíci. Druhý prokurátor však, i když je komunist, je současně přesvědčený a velmi zbožný katolík, který dochází denně na ranní mši. Ostatně představitelé všech církví, evangelíci i židé, se přimlouvali za udělení milosti.

Funkcionář komunistické strany, jeden z nejvýznamnějších osvětových pracovníků, mluvil jak uvádíme v čele tohoto článku. O klerofašistech pak pravil, že jsou to vojáci moci temna, že, pokud jde o náboženskou situaci, rovná se situaci za doby reformace nebo po reformaci, pokud jde o stanovisko k židům, je z dotyčné strany dokonce ještě jako v době předreformační. »Stav je takový, že lid je udržován hrozbami v nevědomosti, hrozbami, jimž věří, to jest zatracením v pekle a pekelnými mukami, věří v ďábla, strašlivé pohromy a tresty boží. Myšlenky na pokrok, osvětu a státní autoritu jsou od něho oddalovány všemi rafinovanými prostředky a výmysly, jako tomu bylo za středověku. Komunistická strana na Slovensku má při plném dbání veškerých náboženských svobod (i tak mnohý soudruh je dobrý katolík nebo evangelík a naopak), své historické poslání, jež po kulturní a osvětové stránce zde ani nelze dostatečně oceniti. Jsem přesvědčen, že se alespoň s polovinou příslušníků demokratické strany v tomto směru dohodneme. A tak i jako odpůrce trestu smrti musím uznati, že poprava na Tisovi vykonaná je a byla historickou nutností. Je to ostatně výstrahou, že každá, i nejbližší trpělivost, má a musí mítí meze.

Nějaké jásání nad popravou odsuzuji jako kanibalismus, i když jsem si vědom, že Tisovi lze připočítati na vrub alespoň třicet tisíc obětí.

Komplikace pro popravu snad budou zejména v některých zapadlých krajích, ale v nějaký nebezpečný rozsah nevěřím. Pak by ovšem musely býti ukázány mocenské prostředky.«

O blahovůli svědčí, že úřady nezakročily proti nikomu z těch, kdož Tisovi posílali květiny, dopisy, listy a telegramy. O Josefa toho bylo alespoň dva tisíce listů a na sto depeší. Nezakročilo se ani proti těm, kdo na kazatelkách nabádali lid k modlitbám za nevinně vězněného kněze. Nebylo zakročeno ani po popravě proti těm, kdo na znamení smutku se označili smuteční páskou nebo černou kravatou. Tam, kde však došlo k projevům, zakročeno bylo. Myslíme projevy ještě před popravou. Tu byl zatčen i kněz, který projevy zavinil, i ženy, jež se provinily. Jaké už na Slovensku poměry jsou, mezi zadrženými jsou i osoby s komunistickou legitimační. Vše i za prvé republiky davy šly na tábor lidu s Kristovou korouhví a s Leninovým obrazem a po komunistickém projevu šly do kostela nebo z kostela na komunistický projev. I komunistický pan státní návladní, jak již řečeno, chodí denně do kostela. A proč ne? — Dr Lettrich dostal na deset tisíc anonymních a výhrůžných listů.

Úřad je oficiální záležitostí. Život sám je všecko jiné, než úřadování. Novinář, který se spokojí tím, co mu bylo úředně sděleno, stává se výkonným úředníkem v masce publicistově. Povinností žurnalisty je dáti si práci s pečlivým odposloucháváním tepu veřejnosti, slyšet, jak lid mluví a smýšlí, a pozorovati, jak jedná. Promluvil jsem si jak s demokratickými, tak komunistickými intelektuály a dobrými znalci poměrů, neboť Slovensko je pro většinu z nás v mnoha směrech terra nuova.

Nelze označiti tento získaný přehled za více než za pokus o vniknutí do problému, jehož jádrem po dlouhou dobu byl a snad ještě bude Tiso, a vše to, co na Slovensku s tímto jménem souvisí. Novinář může říci jen to, co bylo a co je. To, co bude, je již záležitostí proroků.

Dojem třetího dne po popravě je prozatím ten, že rozetnutí gordického uzlu nemělo onen ohlas, jaký namnoze byl předpokládán. Je ovšem předčasné činit závěry o tak hlubokém zásahu do slovenského života, totiž do existující dosud myšlenkové struktury. Možno však konstatovati, že popravou spíše nastalo jakési uklidnění než rozčilení. Ovšem mnohá tvář ukazuje smutek, zejména se tak jeví na těch, kdo nosí sutany. Čas a trvání klidu nelze ovšem stanovit, určití. Obraz Slovenska je příliš mosaikový a jak již řečeno, kaleidoskopický, aby mohly býti činěny nějaké závěry.

Pravda je, že ani ve dnech před popravou, ani v den exekuce, ani do neděle odpoledne, kdy toto píše, se nic nepřihodilo, necháme-li stranou bouřky ve vedení té nebo oné strany. Vše, co je zde napsáno, budiž považováno pouze za telegrafický náznak.

Jedinou větou, že bez podrobné znalosti hungarismu, nelze porozumět psychologii slovenského lidu, je řečeno daleko nejlépe. Lid samotný, s nímž jsem přišel do styku, popíjel klidně své víno nebo pivo a nechtěl o věci mnoho mluvit a šel ráno za svou prací. Se svým sociálním postavením je spokojen a pracuje pro dvouletku, aniž by na ni příliš myslel, natož mluvil.

Zde ještě několik poznatků: Mnoho exponovaných gardistů HG zachovalo se na způsob vlasovců. Když Němci byli již poráženi, couvli k Čechům a tam leckde dobře bojovali na barikádách. Tak ušli nejen vyúčtování, ale dostalo se jim namnoze i pochvalných uznání. Mezi takto uniklými a nakonec přece jen lapanými, byl na příklad velitel pohotovostních oddílů Hlinkových gard Fabry, který si nyní odpykává 8 let těžkého žaláře. Jiný, který se chtěl krýt maskou revolucionáře a dokonce se účastnil jako skupinový velitel v bojích na pražských barikádách, byl plukovník Šmiglovský, jehož stihl již osud Tisův. Ale kolika jiným se takto podařilo uniknouti a zapojiti se do osidlovacího procesu v Čechách?

Z mosaiky různých politických skupin slovenských budiž jich uvedeno pět.

1. Separatisté, celkem nevelká avšak čilá podvratná skupina mladých intelektuálů, schovávajících se za katolicismus. Jsou zásadně proti jakémukoliv pojmu ČR. (Krátkovlnná vysilačka?)

2. Větší již skupina luďáků, jejichž postoj je dosud nejasný, avšak kteří si již uvědomují, že není jiné možnosti než ČR. Cítí se jaksí uraženi zhroutením tak zv. Slovenského štátu. Nyní se snaží různě o nabytí většího vlivu. Jejich počet se odhaduje asi na 20—25% bývalých luďáků.

3. Valná většina luďáků je pro ČR, avšak má požadavky značné samosprávy. Staví se za 6. X. 1938, ale je proti 14. III. 1939*). Odhad: 65—70% bývalých členů lidové strany. (Komunisté jaksí korespondují názorově s uvedenou skupinou, pokud jde o náchylnost k samosprávě, a neschvalují nějaký tuhý centralistický program pražský.)

4. Stoupenci these, že jest jen československý národ, ne rekrutují z řad starších politiků Šrobár — Dérerovy linie.

5. Početně nevelká skupina idealistů pro slovenské novoty.

Z jiného rozhovoru: »Ano, jsme si vědomi pocitu méněcennosti jako je mívá snad čipernější mladší, ale zato méně života a světa znalý bratr vůči staršímu bratrov. Její současně miluje, obdivuje i mu závidí, a ne-

má ho rád. Strach před assanováním vyvolává postoj obranného postavení: touhu po jakémisi numeru clausu — rozhodovat o vlastním osudu vlastními lidmi. Jestliže naši lidé při tom urobí botu, pomůže to jen snahám o jednotu. Při tom nám tu nikomu nijak nevadí, že na špicích slovenského průmyslu máme Čechy, jsou nám vítáni při výstavbě a nejsme vůči nim nijak zaujati, naopak. Jejich kulturní nadřazeností můžeme jen získat.

Angličané svou velkorysostí vůči Burům si získali takto nejlepší přátele. Až pověsí Tisu, na oko se nestane nic zvláštního, duši čert vezmi, co se v ní odehrává. Kdo vše to rozezná, uhodne, porozumí a vysvětlí?«

Dr Jaroslav Drábek

Okupace Československa a mezinárodní právo

Soudíme válečné zločince, účastníme se jednání o reparacích, připravují se jednání o mírovou smlouvu s Německem a při všech těchto věcech narážíme a již jsme také narazili na jednu závažnou právní otázku, jejíž definitivní zodpovězení může mít pro Československou republiku důsledky dalekosáhlé. Jde o otázku, jak posuzovat ze stanoviska mezinárodně-právního t. zv. Protektorát a všechny akty povahy právní, které souvisí nejen s jeho zřízením, nýbrž také s jeho trváním, při čemž problém se nám rozvine ještě šířeji, připojíme-li k otázce t. zv. Protektorátu násilné odtržení pohraničních území na podzim roku 1938. Konkrétněji formulováno, jde o problém, zda pro obsazení Československa v r. 1938 až 1945 možno použití předpisů haagských úmluv o zákonech a obyčejích války pozemní z 29. července 1899, resp. z 18. října 1907, zejména čl. 42—56, či nikoli.

Při posuzování celé této velmi delikátní otázky nelze pominout dvě nesporná fakta, svým významem základní: Prohlášení válečného stavu ze dne 16. prosince 1941, které učinil prezident republiky Dr Edvard Beneš ve smyslu bodu 3, odst. I. § 64 ústavní listiny a dále notu československé vlády, zasláné téhož dne spojeneckým vládám. Podle prohlášení presidentova byla Československá republika ve válečném stavu se všemi státy, které dne 16. prosince 1941 byly ve válečném stavu s Velkou Británií, SSSR a Spojenými státy americkými, a to od chvíle, kdy vlády těchto států se dopustily násilných činů proti bezpečnosti, samostatnosti a územní celistvosti republiky. Na rozdíl od tohoto prohlášení presidentova, které, jak patrně, neuvádí konkrétní datum vzniku válečného stavu, prohlašuje zmíněná nota československé vlády, že obsazení Československa dne 14. a 15. března 1939 a invaze Maďarů na Podkarpatskou Rus a do východního Slovenska po 15. březnu 1939 jsou pokládány československou vládou za činy válečné a že tudíž jsou československý stát a národ i československá vláda od uvedené chvíle ve stavu válečném jak s Německem, tak také s Maďarskem. Zdálo by se tedy, že nota československé vlády z 16. prosince 1941 považuje za počátek válečného stavu mezi Německem a datum 14. března 1939 a pokud jde o Maďarsko, onen den po 15. březnu 1939, kdy maďarská vojska vtrhla na Podkarpatskou Rus a do východního Slovenska (tedy pravděpodobně 16. března 1939). V předposledním odstavci však uvádí i tato nota stejně jako prohlášení presidentova republiky, že československý národ a stát je ve válečném stavu s Německem a Maďarskem od té doby, kdy se vlády těchto zemí dopustily prvních násilných činů proti bezpečnosti, samostatnosti a územní celistvosti Československé republiky. Zde vzniká určitá nejistota, neboť se strany Německa proti Československé republice k prvním násilnostem nedošlo teprve až dne 14., resp. 15. března 1939, nýbrž již dne 19. září 1938, kdy organizace sudetských dobrovolníků Freikorps zahájila na rozkaz Hitlerův nepřátelské akce na území Československé republiky. Tento názor sdílí na př. profesor Dr Ladislav Vošta ve svém dobrozdání, které podal jako znalec v procesu proti K. H. Frankovi, a mám za to, že je nutno považovat jej za správný, protože směrodatným může býti text prohlášení válečného stavu,

*) 6. X. 1938 prohlášení autonomie — 14. III. 1939 prohlášení slov. státu.

formulovaný prezidentem republiky, který ve smyslu § 64 ústavního zákona jest jedině oprávněn válečný stav prohlásiti. Nehledě k tomu, mluví i zřetel mezinárodně-politické pro to, abychom zastávali stanovisko, že obsazení t. zv. Sudet bylo aktem, k němuž došlo v době, kdy

Československá republika byla ve válečném stavu s Německem

Pokud jde o Maďarsko, padal by na váhu den 10. října 1938, kdy Maďaři obsadili Nové Město pod Sátorem podle ujednání mezi Tisou a Kányou.

Vycházíme-li ze stanoviska, že jsme od 19. září 1938 byli ve válečném stavu s Německem a dne 10. října 1938 s Maďarskem, zdálo by se na první pohled, že obsazení t. zv. Sudet a později zbytku Československa dlužno považovat za válečnou okupaci, pro kterou platí předpisy mezinárodního práva se všemi důsledky, které z toho plynou. Při bližším zkoumání však tato otázka nejen že se nám začne jevit pochybnou, nýbrž zdá se naopak, že je jí nutno zodpovědět negativně z důvodů, které se pokusím v dalším nastíniti a které mají býti pouhým námětem a příspěvkem k diskusi, v níž definitivní slovo bude příslušet znalcům mezinárodního práva. Pokud je mi známo, jejich názory se bohužel v tomto bodě rozcházejí, a to jak u odborníků našich, tak i zahraničních. Je na př. zajímavé, že i v Polsku vznikl stejný spor o povahu okupace Polska, ačkoli případ polský je daleko přehlednější již proto, že Polsko bylo obsazeno akcí, jejíž válečná povaha jest mimo spor. Kromě toho Polsko na rozdíl od Československa bylo od r. 1925 signatářem zmíněných haagských dohod.

Čas však kvapí a zdá se, že konečné zaujetí stanoviska k tomuto ožehavému problému nelze dále odkládati. Stalo se na př., že

vojenský mezinárodní tribunál v Norimberku

v oné části rozsudku, která jedná o trestné činnosti obžalovaného von Neuratha, zaujal — pokud jde o t. zv. Protektorát — toto stanovisko:

»Okupace Čech a Moravy musí být považována za okupaci vojenskou, na kterou se vztahují pravidla a zvyklosti válečné. Ačkoli Československo nebylo signatářní mocností haagské dohody z roku 1907, jsou pravidla pozemní války, vyslovená v této dohodě, výrazem existujícího mezinárodního zákona, a tudíž platí.«

Důsledky tohoto názoru mezinárodního vojenského tribunálu mohly by býti pro nás dalekosáhlé a divím se, že se dosud neozval u nás hlas, který by je podrobil kritice, neboť podotýkáme hned, že tento názor považují za nesprávný, přesto, že i u nás, pokud vím, má své zastánce. Vyslovil jej na př. profesor Vošta v citovaném již znaleckém posudku, naproti tomu prof. Hobza názor tento potírá již ve své knize »Přehled mezinárodního práva válečného«.

Jak jsem již vyvedl, jest naším zájmem, abychom do všech důsledků prováděli a zastávali stanovisko, že jsme od počátku byli ve válečném stavu s Německem i Maďarskem, jak to také formuluje citované vyhlášení válečného stavu prezidentem republiky ze 16. prosince 1941. Mám však za to, že toto naše stanovisko nijak nemůže býti oslabeno argumenty, které níže hodlám uvést pro svůj názor, že okupaci Československa nelze považovat za normální okupaci válečnou ve smyslu mezinárodního práva, platného až do druhé světové války, t. j. ve smyslu citovaných haagských dohod.

Především vycházím se stanoviska, že o okupaci možno mluvit jen tam, kde postup samotného okupanta směřuje k dočasnému obsazení cizího teritoria formou násilné válečné akce. V případě Československa však došlo — alespoň pokud jde o

obsazení t. zv. Sudet

— k akci, která se formálně opírala o mezinárodní úmluvu, kterou sice Československo nikdy neuznalo, která však byla nesporně po určitou dobu i některými spojenci považována za platnou mezinárodní smlouvu. Němci tedy nevstoupili do našeho pohraničí čili t. zv. Sudet v úmyslu obsadit toto území válečným aktem, nýbrž naopak aktem zcela mírovým, opírajícím se formálně o mezinárodní úmluvu. Do jisté míry obdobná byla situace 14. resp. 15. března 1939. Němci neobsadili zbytek Československa v důsledku vypo-

vězení války, nýbrž opět v důsledku úmluvy s prezidentem Háchou, byť neplatné a vynucené. Totéž platí konečně i o tak zv. arbitráži vídeňské z 2. listopadu 1938, pokud jde o Slovensko a Podkarpatskou Rus. Prosim, aby mi bylo dobře rozuměno: Zde posuzuji jen postup Němců, resp. Maďarů, směřující k opanování Československa, aniž jej snad uznávám za správný nebo právně relevantní, hodnotím tedy jen skutečný stav, nikoliv právní důsledky. A tu jak v případě obsazení t. zv. Sudet, tak i zbytku Československa považují za nesporné, že vůle Němců a Maďarů nenesla se k tomu, aby tato území přechodně obsadila násilným aktem válečným, nýbrž naopak k tomu, aby celá tato akce byla posuzována jako akce legitimní, opírající se o skutečnost mezinárodně-právně relevantní a s účinkem trvalým. Jestliže tedy byl úmysl Němců i Maďarů takový, považoval bych za nedůsledné, aby tento akt byl proti jejich skutečnému úmyslu a v jejich prospěch považován za akt válečné okupace, neboť přiznáme-li tomuto jejich jednání proti Československu charakter normální válečné okupace, přiznáváme jim tím současně řadu velmi dalekosáhlých a závažných výhod, jak ještě níže vysvětlím.

Podle všeobecně uznávaných zásad mezinárodního práva může mít okupace ráz toliko provisorní a okupant dopouští se porušení zásad mezinárodního práva, jedná-li způsobem, který ruší tuto její provisorní povahu. Myslím, že je zbytečno dovozovat podrobněji, že Němci se zařizovali v obsazeném Československu »na tisíc let« a že tedy sami nepovažovali toto území za válečně okupované, nýbrž za legálně získané a inkorporované. To vše ovšem platí mutatis mutandis i okupaci části Slovenska a Podkarpatské Rusi se strany Maďarů.

Avšak tato otázka, to jest, s jakými úmyslem a jakou formou se zmocnili Němci (Maďaři) území československého, nebyla by jistě sama o sobě dosti přesvědčující. Za rozhodující považují skutečnosti jiné, které souvisí s povahou celého

Hitlerova plánu na dobytí Evropy

a získání světovlády. Již během války ozývaly se ve spojeneckém světě závažné hlasy, které prohlašovaly Hitlerovu agresi za zločinný akt, který se vymyká všem dosavadním pojetím a jehož kvalifikování a ovšem i potrestání bude vyžadovat zcela nových právních forem a prostředků. Tak jako předválečné mezinárodní právo budovalo namáhavě, avšak vytrvale nový pojem útočné války se všemi novými důsledky z toho plynoucími — ať již mám na mysli ženevský protokol z r. 1924 nebo deklaraci Společnosti národů z roku 1927, nebo konečně Briand-Kelloggův pakt z roku 1928 — tak během poslední světové války rodil se nový pojem války zločinné, a to již v době, kdy nebyly ještě ani zdaleka známy skutečnosti, které světu odhalil proces norimberský. Deklarace moskevská z 1. listopadu 1943, kterou akceptovaly všechny civilisované národy světa, byla prvním krokem a londýnskou dohodou z 8. srpna 1945 a Chartou mezinárodního vojenského tribunálu tento vývoj vyvrcholil. Mám tu na mysli zejména čl. 6. Charty, který mluví o společném spikleneckém plánu (common plan or conspiracy) na provádění válečných zločinů.

Plánování útočné války

je — jak správně konstatuje Hobza — pojmem úplně novým a fakta, která v tomto směru snesl norimberský rozsudek, jsou otřásající. Norimberský rozsudek prohlásil osnování útočné války, stejně jako její vedení, za zločin. Akcí proti Československu označil za vyslovený příklad útoku, přičemž však není bez zajímavosti, že pro akci proti Československu použil výrazu »opanování — vzetí« (seizure) zatím co akci proti Polsku nazývá »aggression«.

Jestliže tedy akce proti Československu byla podle norimberského rozsudku zločinem, dokonce pečlivě připraveným, pak ovšem nelze důsledně logicky vzato, přiznávat jednotlivým fázím a jednotlivým aktům, které tvoří skutkovou podstatu tohoto zločinu, charakter nějakých právních skutečností, neboť tak, jako zloděj, který se zmocní věci, nezakládá tím žádné právo, nýbrž jen faktický stav, tak také ten, kdo provádí jednotlivé akty zločinecké války, zakládá svými násilnými činy jen stav faktický a nikoli právní. V tom směru se mi zdá, že všeobecná část norimberského rozsudku je v rozporu s onou partii, která rozebírá trestní činnost von Neurathovu.

V případě Československa dlužno ještě mít zřetel k tomu, že

předpisy haagských konvencí

nebylo by možno aplikovat přímo, vzhledem k tomu, že Československo k nim nikdy nepřistoupilo, nýbrž jen jako právo obyčejové. Naskytá se ovšem ihned otázka, zda možno dnes ještě považovat bez dalšího za mezinárodně-právní obyčej něco, co bylo uznáváno za obyčej zhruba před 40 až 50 lety, tedy v době před dvěma světovými válkami, největšími válkami, které lidstvo zažilo, které přinesly zcela nové zbraňové způsoby válčení a bohužel i dosud nevidané a lidstvu neznámé typy hromadných zločinů.

Zkoumejme nyní trochu podrobněji, jaké důsledky by mohlo mít, kdybychom obsazení Československa uznali za okupaci ve smyslu úmluvy o zákonech a obyčejích války pozemní. Zásadně bylo by pak možno považovat za závadná, resp. trestná jen ona opatření a akty německých okupantů, které by předpisy zmíněné úmluvy porušovaly. Úmluva dává totiž v oddílu III. okupantovi některá velmi rozsáhlá oprávnění. Okupant má právo v případě nutnosti zasáhnout do právního řádu okupované země a vydávat a měnit ústavu a jiné zákony a předpisy. Mezi toto právo patří na př. oprávnění stanovit směnný

kurs měny

okupantovy a měny země okupované. Vzpomeňme si, že v případě Československa bylo právě toto stanovení vzájemných kursů naší koruny a německé marky 1:10 jedním z hlavních instrumentů, které vedly k hospodářskému vyloupení Československa. Okupant má dále právo přenést soudní pravomoc případně na soudy vlastní, zejména soudy trestní a stanné a soudit těmito soudy obyvatele obsazeného území, podezřelé z vyzvědačství, zrady (válečné!), ze vzbouření, z trestních činů proti osobní bezpečnosti okupantových vojenských sil a správních orgánů a vůbec osoby, které jsou podezřelé, že jednaly proti okupantovým nařízením. Již z tohoto výpočtu vidíme, že podle tohoto ustanovení jevílo by se nezávadným veškeré soudnictví t. zv. Volksgerrichtů a Sondergerichtů, které potíraly československý odboj. To ovšem není zdaleka vše, vždyť okupant má právo vynucovat na obyvatelích obsazeného území, aby poslouchali jeho rozkazy, při čemž je oprávněn použít i trestu smrti. Je-li za

činy proti okupační moci

odpovědnou obyvatelstvo určitého místa nebo kraje, přiznává úmluva okupantovi právo na kolektivní trest, při čemž ve vážných případech, vyžaduje-li toho bezpečnost okupantova, připouští podle obecného výkladu čl. 50. úmluvy, aby trestem bylo i úplné zrušení místa nebo kraje, o němž šlo, a internování obyvatelstva.

Každému nám jistě při tom vyvstane na mysli stíhání našich parašutistů a partyzánů, Ležáky a Zubří. V těchto případech byli by se tedy dopustili Němci protiprávního jednání jen potud, pokud současně páchali hromadné vraždy nebo odvíkli na př. děti, nikoli však pokud vypálili a zničili celé obce, neboť není pochyb o tom, že v obou případech šlo o trest za nepřátelské akce Čechů, které skutečně ohrožily bezpečnost Němců a které skutečně podporovalo obyvatelstvo určitých krajů (jak to předpokládá citovaný čl. 50). Akce proti Lidicím by sem nespadalá jediné proto, že tam Němci použili kolektivního trestu, ačkoli obyvatelstvo, jak dodatečně vyšlo najevo, se nedopustilo vůbec žádných činů proti okupantům. Jinak by případně i zničení a vypálení Lidic nemohlo být považováno za porušení haagské konvence!

Okupant má dále právo žádat od úředníků a funkcionářů slib, že budou zastávat své funkce loyálně. V případě naléhavé vojenské potřeby má dokonce právo donucovat úředníky k spolupráci. Má právo vybírat daně, cla a poplatky, jichž přebytky je oprávněn si ponechat, za určitých okolností má právo vybírat kontribuce. Za určitých předpokladů zvýšeného nebezpečí má právo provádět i hromadné deportace civilního obyvatelstva, má právo k vynucení svých příkazů brát rukojmí z řad civilního obyvatelstva, s nimiž může nakládati jako s válečnými zajatci. Tato rukojmí jest oprávněn brát zejména v případech, kdy jde o zajištění jeho bezpečnosti nebo veřejného pořádku. Otázku, zda je okupant oprávněn tvrdě nakládat s těmito rukojmími nebo je dokonce zbavít života v případě, že civilní obyvatelstvo ohrožuje bezpečnost okupačních orgánů nebo veřejný pořádek, považuje prof. Vošta za spornou. Také co do majetkoprávních poměrů jsou práva okupantova dalekosáhlá, zejména pokud jde o zabavení válečného materiálu a dopravních prostředků, při čemž majetek státní

jest prakticky vůbec vydán okupantovi na milost a nemilost. Nás může zajímat zejména rozsah

kořistního práva,

kteřé by příslušelo Němcům a kterého ovšem využili dokonale. Prakticky vzato, byly by haagskou úmluvou, resp. jejími zásadami, pokud by byly uznány za právo zvykové, sankcionovány z převážné části všechny činy Němců, které vedly k vyloupení našeho veřejného majetku.

Illegální odboj?

Tím jsem však ani zdaleka nevyčerpal všechny důsledky, které by vyplývaly z toho, kdyby obsazení Československa byl přiznán charakter válečné okupace ve smyslu haagských dohod. Dlužno si uvědomit, že prakticky celý náš odboj by se stal skutečně ilegálním nejen ze stanoviska německého, nýbrž i ze stanoviska mezinárodního práva. Prof. Vošta ve zmíněném znaleckém posudku vyvozuje z toho také logicky naprosto důsledné závěry:

»Civilní obyvatelstvo mělo ovšem povinnost neúčastnit se žádným způsobem válečných operací. Civilní osoby, které se zbrání v ruce útočily na nepřitele, které se dopustily válečné zrady nebo které provozovaly vyzvědačství, páchaly delikty podle práva trestního a Němci je mohli po právu, byly-li dopadeny, postavit před válečný soud a potrestat je podle svého práva. Ke kolektivním trestům byli oprávnění sáhnouti za stejných podmínek jako na území okupovaném. Dále byli oprávnění i v operačním pásmu uložit civilnímu obyvatelstvu různá břemena. Tak mohli provádět rekvisice služeb civilních osob za různým účelem (na př., aby dopravovaly mimo operační pásmo raněné nebo zajaté vojáky, opravovaly poškozené cesty, železnice, pochovávaly padlé vojáky a pod.). Bylo-li nutné, mohli provést také rekvisice předmětů jsoucích v soukromém vlastnictví pro potřeby bojující armády, a to za stejných podmínek jako za okupace. Posléze mohli brát i v operačním pásmu (?) rukojmí.«

Neváhám označit tyto důsledky pro náš národ za nesnesitelné a neúnosné a neodpovídající právnímu přesvědčení převážné většiny vzdělaného světa. Na první pohled jest také patrné, že předpisy haagských dohod mohou platit skutečně jen pro území, které se dostalo jen přechodně do moci nepřitele během válečných operací a nikoli na území, které se dostalo do moci nepřítelovy jiným způsobem než násilnou válečnou operací, zejména v době, kdy nelze fakticky o skutečné válce mluvit a že jich nelze použít pro území, které sám okupant nemá v úmyslu držeti toliko přechodně. Jinak nevím, jakým právem bychom měli soudit na př. německého státního zástupce nebo předsedu senátu t. zv. Sondergerichtu, i když oba zavinili smrt třeba mnoha set Čechů, pokud tento předseda nebo státní zástupce dodržoval zákonem předepsané formy a pokud soudili obviněné, kteří se skutečně dopustili činů, ohrožujících bezpečnost Němců na př. tím, že podávali zprávy spojencům nebo podporovali parašutisty a podobně. Důsledky, ke kterým bychom došli, byly by přímo absurdní. Celý náš retribuční dekret octl by se ve vzduchu a trestání válečných zločinců bylo by nutno postavit na zcela novou základnu. Naše nároky z utrpených škod bylo by nutno revidovat, ale ovšem bylo by současně nutno revidovat také samotnou moskevskou deklaraci z 1. listopadu 1943 a londýn. dohodu z 8. srpna 1945, stejně jako základní právní strukturu norimberského rozsudku a našich rozsudků ve věci Frankové, Daluogové a pod. Haagské dohody není možno po mém soudu dnes po zkušenostech s Německem vilémovským a Německem nacistickým akceptovat bez dalšího v plném rozsahu. V okamžiku, kdy mezinárodní právní veřejnost vytvořila pojem kolektivního zločinu — genocidia, jehož předmětem mají být a skutečně byly celé rasy a národy, není možno válku směřující k páčání takovýchto zločinů posuzovat stejně jako před půl stoletím. V době, kdy pojem suverenity státní doznal tak rozpatných změn a kdy mezinárodní spravedlnost se odhodlala trestati na hrdle vedoucí státníky za rozpoutání zločinné války, není možno aplikovati na jednotlivé fáze války předpisy a zvyky dob, kdy státní suverenity byla pojmem nedotknutelným a kdy na osobní odpovědnost státníků za rozpoutání války neodvážil se nikdo ani pomyslet. Plánovaná zločinná válka zůstává ve všech svých fázích zločinnou, napadení mají právo bránit se zločinným útočníkům všemi prostředky podle

stejných zásad, podle nichž má právo bránit se kterýkoliv jednotlivec proti útoku zločineckého individua. V této své obraně nemohou být napadeni omezování žádnými předpisy nebo domnělými zvyklostmi, které by znamenaly logicky podporu a přímou pro zločinného útočníka. Proto také náš odboj byl legální akcí, mravně i právně oprávněnou, ilegálním byl jen se stanoviska Němců, nikoli však se stanoviska mezinárodního práva. Legálními jsou a zůstanou rozsudky našich mimořádných lidových soudů. Opačné stanovisko bylo by zkonstatěným ulpíváním na předpisech, které dávno ztratily svoje mravní odůvodnění, jímž chybí obecné přesvědčení o jejich nutnosti (opinio necessitatis). Bylo by znevažováním a přehlížením celého našeho boje za osvobození, zlehčením památky všech obětí tohoto boje a přímou hitlerovskou brutalitě a esesáckým bestialitám. Příklad Československa, který je příkladem nejzřejmějším, je toho živým dokladem a měl by sloužit odborníkům mezinárodního práva za předmět jejich kritického zkoumání a k tomu, aby mezinárodněprávní předpisy z oboru válečného práva byly revidovány a doplněny tak, aby odpovídaly duchu doby a zkušenostem, které lidstvo získalo ze dvou světových válek, zkušenostem, které zaplatilo moctem krve a miliony mrtvých.

národní hospodář

Stanislav Hospodář

Druhá prosba k Valdemarovi

Teď i druhou prosbu vyslyš, králi, mile!
Usmívá se Dánsko mnohým žrným luhem,
avšak na něm rolník pilný zasmušile
kráčí za svým pluhem...

Tak oroduje česká královna Dagmar u svého divokého a drsného chotě za dánského rolníka, když před tím zapřísáhla ho ochranou svých bratrských kmenů polabských.

Venkovský hospodářský správce, který se s četnou rodinou trmácel z kraje do kraje, probouzeje selské uvědomění, pokoušeje se v hospodářském rozvratu tehdejší doby o modernější hospodářský názor u svých podnikatelů at v Litni, at v Ostředku či Vraném, vychoval syna, básníka, který byl »srdcem, jménem stejně Čech«. A tento básník napsal tyto verše.

Jimi promlouval víc než k 13. století Dánska — 19. a 20. století českému — a mluví v nich k němu dodnes...

Neboť mluvit ještě dnes omšelé fráze o krizi zemědělství a současně roubovat těšinská jablka na pláňku holé skutečnosti našeho zemědělství nepovažují za upřímný postoj k věci, která nás zajímá a musí zajímat víc než jako otázka národního žaludku. Neboť nakonec nejde jen o to, co český rolník vyrobí pro českého dělníka a úředníka, ale i o to, jak se zajímá český dělník a vzdělanec o osud obhospodařovatele české půdy, která je hmotnou podstatou pojmu »vlast«.

Zdá se, že poměr město-venkov je v téže neutěšené situaci jako poměr Čech-Slováci. Čím víc se o něm a pro něj mluví, tím méně se koná. V poměru města a venkova se považuje věc za vyřízenou frázemi a potleskem při dožínkách a odevzdávání dekretů, referendem, které obzíravě hodilo do zjitřených myslí venkovských šest nedořešených a typicky schůzově nadhozených problémů, kromě dost ohryzaných kostí tahanic o zajíce a panská pole, spolehlivých to prostředků, jak odpoutat pozornost selského lidu od problémů jeho bytí.

Český rolník rozhodně není fatalistou. Rve se s tím, čemu chabost říká osud, právě tak, jako se rve s přírodou, živly a půdou. Není to už dávno Cimbura, není to idealizovaný sedlák »Našich«, ani rozháranec Šlejharův, tím méně pak ruralistické schema. Nový český rol-

ník není Kosmákův, Pravdův, Šmilovského, nikdy nebyl Brodského, Javofického a Šupkův — bez ohledu na to, že i tyto literární zplodiny horlivě četl...

I vesnice je docela jiná, než je vesnice literární, která by mohla stát klidně na Barrandově, ale stěží by se dala postavit na katastr kteréhokoli českého Újezda či Lhoty.

Bez hmbuku a politického záměru učinil v ní vývoj tolik změn, že i upřímný přítel a znatel, který s ní celý život žil a pro ni dýchal — ji nepoznává. Není idylou — není také smetištěm lidských vášní. Možná, že žijí lidé Timmermannsovi ve Flandrech, ale nežijí v Brdech ani na Hané. Zkrátka, tu se teprve probouje české umění k duši a životu současného venkova.

Při věcném a klidném postoji k venkovu zjistíme poměrně snadno, že poměry dnešního venkova naprosto nejsou idylické. Osudně se táhne celá desetiletí, co přikrýváme dnes termínem cenová disparita, a co je vlastně jenom znehodnocováním těžké zemědělské práce.

Problém odvratu od zemědělské práce (nikoli od půdy, v které tím častěji nezemědělské vrstvy hledají drobnou a jistou investiční základnu!) pokračuje od západu nezadržitelně již plných sto let. Ani fysiokraté, ani Méline, tím méně pak Hitlerův šafář Dáré, nemohli zdržeti tento proud před našimi hranicemi. Přeměna státu zemědělského ve stát průmyslový, které i my spějíme vstříc, není pohřební písní zemědělství. Jeho stav v této přeměně je však stavem svrchovaně vážným, který potřebuje především dobrou péči — a nikoli mastičky.

K tomuto celkovému vývoji západní Evropy (a i jiných částí světa) — u nás přistupuje i vnitřní rozlom, daný tím, že největší strana republiky, republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, jak zněl její titul, byla vývojem udalostí smetena pro osudné politické omyly některých svých předáků, jichž epilogem je právě národní soud. Nebyl a nemůže býti smeten zemědělský a maloroľnický lid, o jehož kladném vztahu k republice a o jehož úhelném významu ve státě nemůže být pochyb.

O tento lid sváděly se zápasy, které, bohužel, byly maskovány také tak zvanou odborovou jednotou. Po sjednocení, které nadiktoval několika stům zájmových organizací diktát okupace, aby z něho učinil svůj povolný nástroj, přichází v duchu košického programu nová organizace zemědělství, Jednotný svaz českých zemědělců, aby svým významem postavil se po bok Revolučnímu odborovému hnutí a spolutovořil s ním hospodářskou základnu nového státu, právě tak, jako s Ústředním svazem řemesel, obchodu, průmyslu a vrcholnými institucemi svobodných povolání.

Až potud by bylo tedy všechno na místě a v pořádku. Byl ustaven přípravný výbor a přípravné předsednictvo Jednotného svazu českých zemědělců, které bylo obsazeno na základě parity. A při tom zůstalo, až na malou epizodu vyslání komisaře ministerstva zemědělství do JSCZ, který snad přichází jako vychovatel neposlušných.

Mocenské rozvrstvení v JSCZ odpovídá zásadám parity a vzájemnosti. Předsedou je nár. soc. poslanec Václav Mikuláš, malozemědělský pracovník, místopředsedové jsou z ostatních stran. Jsou mezi nimi vesměs osobnosti, které se již dříve v zemědělském hnutí svých stran exponovaly, tedy osoby problému znělé. Generálním tajemníkem, který mimo veškeru pochybnost soustředil ve své osobě víc než pouhý generální sekretariát, je komunista Antonín Volavka, býv. tajemník kom. maloroľníků. A zní to pitoreskně, když co chvíli čteme prohlášení, že výbor a předsednictvo JSCZ nechce vědět a nemá nic společného na př. akci referenda, zatím co

jeho generální tajemník akci tuto vede. Je tu tedy jistý poměr, ale rozhodně ne poměr zaměstnance k zaměstnavateli.

Okupační svaz zemědělství a lesnictví pobral veškeré jmění několika set odborových organizací, z nichž nejvýznamnějšími byly Zemědělská jednota a Domovina domkářů, samozřejmě i jmění účelových fondů a zemědělských rad, jež nebylo nepatrné. JSČZ dostal jmění a pravomoc bývalého svazu, hojně ovšem rozšířenou, zdemokratisovanou a také ještě lépe fundovanou.

Skoro dva roky táhnou se spory o předlohu zákona o Jednotném svazu českých zemědělců, kterou mělo odhlasovat již PNS, a kterou zatím ještě nemá ani ÚNS. A i když ji dostane, bude to předloha ministerstva zemědělství, o němž je obecně známo, že jeho politika se dnes nekryje s míněním většiny výkonných zemědělců, ani jejich parlamentních zástupců, takže osud takové neúspěšné předlohy, jakou různá prohlášení věští, je předem dán.

Nejde o malé a hnidopišské rozdíly. Jde vlastně o zásady. Kdežto převážná většina národa a i duch našeho lidového zákonodárství podle košického programu žádá všeobecné, rovné tajné, přímé právo hlasovací s poměrným zastoupením menšin, usiluje se o to, aby do předlohy o JSČZ dostaly se moderně maskované metody delegátských voleb, kterými se volily feudálně vyjadřující zemědělské rady.

Tehdy měl každý politický okres právo na jednoho delegáta a tohoto delegáta volili zástupci odborných zemědělských spolků v okrese. Nepřihlíželo se k významu ani počtu členů, prostě dva zástupci z každého společku volili třetího, t. j. pana delegáta. A tak nějaká čiperná Velká Lhota, která měla na papíře dvanáct až patnáct spolků — i vzdálené zemědělských, volila a přehlasovala deset jiných obcí ve prospěch nějakého okresního strejce. Je to skutečnost, že ve větší obci volily tyto korporace: místní odbočka Zemědělské jednoty, místní Domovina domkářů, místní skupiny Svazu soc. dem. domkářů, kom. svazu zemědělců, Sdružení lid. zemědělců, někde i organizace čiperovské a pod., ale i skupiny zemědělského dorostu, Hospodářské besedy, družstevnictví, spolek včelařský, králikářský, holubářský, okrašlovací, vodní družstvo, místní dobytčí pojišťovna, odbočka chovatelů bravy, Drůbežnická jednota, spolek zahrádkářů, Ovocnická jednota, prostě každá i vzdálené stanovami se zemědělstvím souvisící korporace (i od bory menšinových a hraničářských jednot), která byla zapsána v příslušném seznamu zemědělských spolků na okresním úřadě. Část delegátů nominovala ústředí těchto spolků a valná hromada delegátů volila pak předsedu a výbor zemědělské rady.

Poslední takoveto nepřímé a dávno nevyhovující volby se konaly před dvaceti lety. Od té doby je považován český rolník nepochybně za politické dítě, kterému nelze dát do ruky hlasovací lístek, aby si nějak neublížil...! Na český venkov působí tento stav jako příhana. Byl jsem v uvědomělé obci nedávno svědkem názoru, že už neschází nic, než aby vrchnost »sázela« do vsí rychtáře a zřizovala jim dědičné rychty s šenkem.

O demokratické volby do zemědělských rad se bojovalo už dávno. Nynější předseda JSČZ byl jedním z prvních, kdo lámal za ně kopí, nynější ředitel Dr Suchý pak dokonce vypracoval předlohu volební reformy, která byla i v připomínkovém řízení.

Dnes se tedy bojuje o to (zatím co v odborovém hnutí, obci, okrese, parlamentu chceme uplatnit do důsledku zásadu demokratičnosti a poměrného zastoupení), aby v JSČZ byly zase volby nepřímé, kuratela delegátů a nikoli odpovědnost přímých zástupců, aby volby byly prováděny nikoli podle zásad poměrného zastoupení, ale podle většinového principu.

Mluví se a píše hodně o problému osídlení pohraničí. Nikdo se však nedotkl problému, který tvoří jádro pudla. A tím jsou orgány, které právoplatně rozhodují o mnohamiliardovém jmění republiky, které je přidělují a odnímají bez jakéhokoli dovolání. — (neboť okresní rolnická komise je poslední a konečnou instancí řízení přidělového v zemědělství) — a které nejsou také vytvořeny podle zásad poměrného zastoupení.

Tohoto problému bude nutno dotknouti se zvláště a nepochybně o tom, že i parlament se bude záhy zabývat o výsledky činnosti těchto komisí, statistiku o jejich složení, rozhodování, o jejich jednací řády a podrobnosti. V otázce osídlení podle dekretu č. 28 mají tyto komise působnost, kterou ani lidová vláda MNV a ONV nemůže omeziti, tudíž moc takřka výjimečnou. I obce a okresy se musejí u nich ucházet o přiděl půdy a jsou jejich rozhodnutím vázány (čl. IV., odst. 1., Vysvětlivek, knih. min. zemědělství č. 5., str. 6). Na téže stránce se dočteme, že místní rolnická komise se »utvoří« za součinnosti místní organizace JSČZ z oprávněných uchazečů, a to nejvýš desetičlenná, u okresního nár. výboru se obdobně »utvoří« okresní rolnická komise. Rozhoduje se většinou hlasů, což prakticky dává i většinou odpověď na otázku, v jaké souvislosti je předsvědčení a nároky, eo ipso, kde je kořen svárů a zla, kterým se stále veřejní činitelé zabývají. Spravedlivě podotkneme, že kromě těchto komisí pro osídlení jsou ještě další okresní rolnické a místní rolnické komise podle dekretu č. 12, které rozhodují o osídlení půdy mimo pohraničí. Ale zásady jejich rozhodování jsou obdobné.

Každý by soudil, že v otázce tak důležité, jako je přímá existence osídlenců, bude dána nějaká dovolací pravomoc, ale ta není... Dozorčí střížnost k ministerstvu zemědělství? — Budiž, ale kdo se dočká — a co může očekávat...? Osídlovací komise ministerstva zemědělství, při okresních rolnických komisích vytvořené, jsou jen výkonnými a administrativními orgány těchto okresních rolnických komisí.

Komisí je tedy nadbytek. Usnášení a schůzí nemálo. Výsledek je ten, že máme kraje naprosto přelidněné a kraje liduprázdné. Že máme oblasti pastevních družstev, o nichž se stydlivě nemluví, a že desetitisíce hektarů v těchto krajích čekají právě tak na ruchadlo, jako na hrábě, aby aspoň stařina loňské neposečené trávy nebránila řádné letošní senosečí.

Máme trvalý a hluboký rozkol mezi zahrádkníky a ovocnáři, kteří nejsou spokojeni s tím, že osídlení ovocnářských a zelinářských oblastí se dělo bez náležitého respektu k jejich kvalifikaci, od pastevního hospodářství abstrahují dnes chovatelští odborníci, kteří jasně prohlásili, že s cikány se nedá počítat při ošetřování kvalitního a pečlivě hleděného seelského dobytka z českých nížin.

Po pravdě srovnáváno: práce národního pozemkového, fondu, finanční instituce zemědělského osídlování, vedená obětavými a kvalifikovanými úředníky jeho oblastních úřadoven, stojí nepoměrně výš nad tou ostatní, tolik opěvanou prací osídlovací a dnes je ve většině oblastí jediným rovným kulem, který mladý stromek vede do výšky.

Všechny časopisy a všechny schůze, rozhlas, zabývájí se kritickým nedostatkem sil v zemědělství. Náměstek generálního tajemníka JSČZ zajel pro pracovní síly do Rumunska, ale po nich se ani nezaprášilo. Pan dr. ing. Kofátko zajel sám v podobné záležitosti do Itálie. Zatím ještě nevidět žádný nával pracovníků ze slunného jihu...

Slovensko není nevyčerpatelné. A řekněme upřímně: majíc před sebou mnohé velké úkoly hospodářské, nemůže být příliš nadšeno vývozem pracovních sil do

Čech. Hrstka zajatců odejde co nevidět. Ve střední vesnici je čeledínů asi stejně jako učitelů, a to jsou ještě silly starší, které lnou k práci a často i patriarchálnímu, dnes tak výjimečnému poměru k zaměstnavateli.

Jen do jistých hranic lze práci zemědělcovu dát stroji. Dřinu už vůbec ne, poněvadž ta nejhorší práce, kydáním hnoje počínaje, je a zůstane dřinou zemědělcovou. Avšak i pomocné úkony i pomocná zařízení jsou nedostupna svou cenou; kde je vidíme, jsou to spíš první vlašťovky, které dlouho ještě nedělají jara, anebo bílé vrány. Místo obecnosti výjimečnost, místo skutků slova a sliby. Vždyť ještě celé oblasti, jak jsme slyšeli v rozhlase dne 13. IV. 1946, nemají dobrodělné elektriny, v mnohých oblastech připadá na hlavu spotřeba jedné tisíciny kilowatu. Jedna kilowatová hodina podojí sto krav, zatím co jedna selská žena má co dělat s třemi až pěti. Ale kde je sto elektrických dojídel? Sotva je jich víc v celé republice.

Psátí o tom, co je údělem venkovské ženy, je zbytečno. Je to nejtrudnější úděl lidský, a je rmutno pozorovat, jak hlasy ušlechtilých sester našich hospodyň z města (Tetínková, Buzková, Ůlehlová, Horáková atd.) zanikají v prázdnu bez odezvy. Přelud praček a líhni, snaha o dětské jesle, tu a tam zmírní, ale neodstraní tuto bolest. Tu pomohou jen ruce, ruce děvčat a jinochů. Zaplať Bůh za každou dobrou brigádu, a je nutno říci, že těch dobrých je rozhodně víc než těch »kolednických«, jak jim říkají — ale ty přijdou a odejdou jako déšť, o který jsme prosili — a zbude každodenní práce od úsvitu do tmy.

Letošní rok svou nepřízní podnebí uložil toho opět na zemědělce víc, než by mohl unést. Jarní práce jsou zpožděny, potřebujeme zvýšit osev cukrovky, abychom posílili vývoz, chceme víc vepřového a vajec, což předpokládá větší odstav selat a dvojnásobný odchov kuřat, musíme zastavit vybíjení skotu pro nedostatek ošetřovatelů a krmiv, máme oseto obilninami o 154.000 hektarů méně než loni. Dubnovým jarkám věří sedlák méně než pšenícím předvánočním — a právem. Osev jařin stěží nahradí úbytek chlebovin, ale může zvýšit výtěžnost základnu krmiv.

K tomu všemu bude třeba práce, práce, rukou a sil...

Po letech sešel jsem se s přítelem. Vyprávěl mi, jak se zděsil stavu své vlastní obce. Pravda — za vsí ohromná kolna s družstevními stroji, na návsi místo pastušky kampelička, upravená silnice, koupaliště dětí, brodiště koní, nová stromořadí, z tří hospod jediná, poslední dvě doškové chalupy ve vsi, za humny celá cimbuří stohů, dokonce i jedna silážní jáma na pici, z třiašedesáti pramének močůvky pod vraty sotva dva—tři, místo večerní harmoniky a písně na návsi rozhlas — ale místo osmahléh krevnatých sedláků a buclatých selek, skotačících selských dětí jen stíny, stíny, stíny... Naši rostenci — už starci, a my přece nejsme ještě v padesátce, on má dokonce všechny vlasy tmavé. Z žen předčasné stařeny a školáci pohrbení těžkou prací v poli a chlévě, prací o záchranu statku. Tu se mوزolné ruce modlí doslova: Dědictví otců zachovej, ó Pane!

A připomněl mi teskný vzkaz jednoho z našich spolužáků (Josefe Zíko, odpusť, že takto jej vyřizují): Vy, kdo jste z našich vesnic odešli, vy všichni, kteří jste za řemeslem, studiem či službou šli od nás do měst, vzpomeňte dnes všeho dobrého, co vám kdy rodná ves udělala, každého krajíce chleba a hrnku podmáslí, kamarádů ze školy a pastvy, vzpomeňte si na balíček, který přišel někdy a zavoněl chlebem z máminy pece, na košik jablek, která vám na svatého Václava natrhal a po-

slal bratr — a i ti, kdož nemáte, takových vzpomínek, vzpomeňte si také — — — a pomozte!

Přichylyte k tomu lidu ret — jak praví básník! Jde o váš chléb a jde o zemi, která je vašim bratrům propůjčena Bohem, aby tvořila podstatu vaší vlasti.

V té malé lhotské hospůdce se mnoho — tak tvrdí přítel — mluvilo o dětech a rodině, jinak ovšem než my tu v městech o těchto problémech mluvíme. A vzpomnělo se Karla Čapka s jeho heslem »Demokracie dětem«, vzpomínalo se na známku, na niž TGM bere děvčátko v kroji do náruče. Venkov pomohl a pomůže opět městu a národu... Vytvořme tentokrát »Pomoc rolnictvu«, akci velkou, celonárodní, upřímnou. Založme nová pouta příbuzenství duchovních i krevních, založme je účinnou prací a pomocí. Organisueme pomoc nahodilou, oprostme ji zbytečného halasu a propagandy, která ji odcizuje tak jako srdce města a venkova, učiňme z pomoci této bratrskou soustavu, vzájemně nesobeckou, vzájemně zavazující. Buďme si znovu strýci a naše děti si budou vskutku bratry a sestrami! Tam, tenkrát v hospůdce, padl názor, aby se do čela této akce aspoň symbolicky postavil dobrý a populární »strýc Jan«, který už svým humorem a trpělivostí mnohé slepil, aby se mu po bok postavili všichni z čelných mužů a žen národa, kdo jsou zajedno v tom, že ani sebevíc svéhlavý a důstojný úřad neprorazí hlavou selkého a chalupnického srubu.

Třeba tak nebude sice vytvořen Jednotný svaz českých zemědělců, ale bude tak vytvořen bez pŮtek a debat Jednotný svaz venkova i měst...!

A to je víc než kopa předloh, to je víc než vyčítání hříchů a hromadění slibů.

Pak vesele bude vládnout rádem statné rámě českého rolníka.

Pak bude přirozeně i méně těch kolosů s dánskými a holandskými zemědělskými výrobky, které vozíme k nám, zatím co naše nivy pustnou... Zdá se, že dánský Valdemar a jeho sousedé vyslechli Dagmarinu prosbu za rolnictvo. Ministr Ripka, který už tolikrát pěkně mluvil o významu našeho zemědělství, chmelařství, řepářství potvrdil jistě, že by nám prospělo obrození zemědělské výroby.

Je tedy otázka: Julius Caesar anebo král Valdemar?

literatura a umění

V. V. Stech

Zmatek kolem výstavy

Není to první výstava ruského umění, a náš zájem o ruskou tvorbu není od věřejška. Už v roce 1886 uspořádala Umělecká beseda soubornou výstavu Vasila V Vereščagina, který potom přišel do Rudolfinu se souborem napoleonským také ještě na konci století a těšil se velikému zájmu. Mnoho obecenstva chodilo na výstavu předevzívníků organisovanou Jednotou umělců výtvarných roku 1900 v sále »U Štajgrů«, z níž vyrostla i samostatná publikace. Mánes ukazoval skupinu Miru iskusstva v letech 1904 a 1912 v paviloně pod zahradou Kinských, kde značný rozruch vyvolal r. 1906 stylisující Nikolaj Konstantinovič Reerich. V Topičově saloně bylo možno viděti Borisova i umělecký průmysl Talaškina, mívali jsme v Praze opětovně ukázky díla Řepinova, i souborné přehlídky ruských ikon a celku tvorby devatenáctého století. Také literární zájem se projevoval. O sochaři Antokolském napsal celou knihu Antonín Šnajdauf. Volné směry přinášely souhrnné články

i reprodukce, také Dílo. František Táborský pravidelně referoval, překládal i pojednal souhrnně o minulosti ruského umění, Štenc vydal Benoisovu Ruskou školu malířskou; Bilibinovy pohádky (ten navrhoval kdysi také pro Národní divadlo dekorace Sněguročky), byly svou dobou u nás populární.

Starali jsme se tedy upřímně o vzhled a ráz ruského umění, přece však nikdy nestal se tento zájem takovou sensací jako nynější výstava obrazů čtyř národních umělců, pořádaná na Slovanském ostrově. Hrnou se tam tisíce lidí, mluví se o ní všude, debatují o této malbě umělci i obecnost. Vyslovují se mínění a soudy, tvoří se strany. Je to víc než rozruch, skutečný zmatek, neboť před těmito malbami sváří se pojednou politika, výtvarné zásady, mládež, umělci, dělnictvo i široké obecnost. Je to zmatek, příznačný pro stav ducha u nás i pro stav našeho výtvarného umění. Ukazuje, že je nutno se nějak s výstavou vyrovnat.

Bylo by možno zařadit vývojově vystavující umělce a vytýčit jejich souvislosti s předchozím ruským uměním, neboť se opět a opět vybavují. V duchu i způsobem těchto umělců mnohé připomene nejenom výpravny realismus Répinův a náladové krajinářství Levitanovo, ale také stylisující dekorativní podání Korovinovo i jiných. Jsou tu patrné obdoby pojetí, techniky i národopisného zájmu, jež ukazují nazpět, do tradice ruského realismu. Bylo by také možno konstatovat nebo zhodnotit výtvarnou stránku jejich prací, analyzovat je, odstupňovat, zavrhnout je nebo přijmout. Ale ani takový kritický postoj nebyl by práv zvláštnímu významu této manifestace a jejímu ohlasu u umělců a u obecnosti, které vyjadřuje svůj vztah nejenom obrovskými návštěvami i zápisy v knize, vyložené ve výstavě. Jedni se rozhodně domáhají práva na umění obecně srozumitelné, druhí podtrhávají svůj nesouhlas. Tyto zápisy jsou cenným dokumentem, ať souhlasí nebo popírají. (Pro vliv hromadné sugescce jsou jistě příznačná jména, někdy hodně podružná, která tam protestující vynášejí v protiklad k malbě ruské.) To, co je na přítakávajících projevech významné, je otázka realismu, prastará, ba věčná, která se tady zase ozývá. Je vidět, že pod povrchem stále žije touha po zpodobení světa, ona touha, která občas ustupuje vlně odtažitějšího znázorňování a ornamentálního, která nyní zdá se převládati v naší nejmladší tvorbě.

Ovšem, realismus není sloh, ale životní názor, lidský vztah ke světu. Sloh bylo by nutno z realismu teprve vytvořit, sepnouti jej nejenom s architekturou, ale také s prostorovými názory doby i s výrobou, a postavit na přirozený podklad technické civilisace. Zůstává také otázkou, projeví-li se realismus při svém opětném slohovém scelení právě v obrazech onoho typu, jaké se malují dnes, nebo v jiném odvětví tvorby a v jiném účelovém zaměření. Nás zajímá na realismu přítomných ruských hostů kromě spontánní účasti laického obecnosti hlavně závažný problém vztahu umění ke státu. Vždyť neznámená nic jiného, než otázku zařazení tvorby do lidské společnosti, vystupující v Rusku jako státem ukládaný požadavek, aby osobní výraz formou cosi zajímavého nebo prospěšného vypravoval, hlásal, aby napomáhal a učil.

Takový požadavek znamená především obecnou srozumitelnost, o níž rozhoduje především už námět. Ruským umělcům jsou patrně určité náměty doporučovány a jiné zakazovány. Bývalo tak i dříve, a dějiny umění opětovně ukazují vzájemné vyrovnávání námětu a formy. Najdeme v nich také časté příklady pokusů obejít tlak církve nebo vrchnosti, takže náboženská témata stávala se jen zámkou, již umělci užívali k ukojení potřeby zábavnosti, pikanterie, sensačnosti, jindy zase k dekorativnímu zjednodušení nebo ornamentálnímu rozvedení. Nesmíme zapomínat, že umění velmi často sloužilo pro-

pagaci a reklamě, že mu bývaly svěřovány úkoly zpravodajského vypravování. Takovým usměrněním stávala se tvorba tendenční. To není chyba — proč by měla být dovolována jediné tendence erotická, která tak neúměrně vyznačuje novodobé umění?

Mluvíme-li o požadavku srozumitelnosti a významu námětu, dotýkáme se tím již nejbolestnější otázky naší výtvarné přítomnosti, totiž funkce umění ve společnosti. Před každým obrazem a před každou sochou měli bychom se ptáti: co s ní? Kterak bude výtvarník působiti ve společnosti, jak zasáhne jeho sdělný obsah do života? Obsah je ovšem cosi jiného než námět; to je lidské přesvědčení a zaujetí, vložené v námět a vyjádřené formou. Výtvarná forma je jakási nadhodnota. Jedině jí žije dílo celistvým životem a jenom ona zajímá umělce a lidi, bytostně spjaté s tvořením. Avšak tato nadhodnota je už cosi vyjmutého z dočasného působení díla; jí dotýká se umělec věčnosti. Proto nebývá vždy vyžadována těmi, kdož potřebují okamžité působení tvorby k určitým společenským cílům. Tyto nečasové hodnoty rostly v minulých letech ze širokého podkladu hmotné civilisace, na němž vyrůstalo kulturní pomezí užitého umění, užitého v řemesle, v náboženství, v národním nebo státním soužití. Sověty zřejmě se vracejí k těmto dobám a nevdají jim, jestliže někde požadované obrazové zpravodajství se přiostruje někdy směrem k efektu nebo k jisté senzacnosti. Stát nemůže čekat, až doba se ustálí ve sloh a z národního života vyroste nehmotná pyramida hodnot civilisačních, kulturních a osobitě duchovních. Stát, prodchnutý a řízený jedním duchem, vyžaduje od umění především sloužbu, jakou mu ukládaly také kolektivní útvary dřívější, nebránice, aby z ukájení konkrétních životních potřeb rostly také ještě ony hodnoty, kterými teprve malba a plastika působí ve sféře ducha.

V tom se liší státní organismus ruský od národů západních, které se o společenskou funkci umění nestarají, omezující se nanejvýš na pasivní podporu soukromé tvůrčí činnosti, vynakládané jen a jen na vznik oné poslední nadhodnoty. Tragika tohoto úsilí je v tom, že veliké výtvarné zjevení ducha nemůže povstati bez nutného podkladu kulturního a civilisačního, bez účelového zaměření, bez požadavků společnosti kladených a umělci naplňovaných. Neboť to není než vzájemná výměna a spolupráce. Ony rostou podněty, úlohami i řemeslností, ustavením řad, v nichž dochází potom ke slohové krystalisaci a konečně i k vyslovování lidského obsahu.

Mnoho se musí změnit, než se zase na západě ustálí takové řady námětů a řešení, a budou zapříčiněny vztahy mezi uměním a společností. Sovětský vztah nečeká na obnovení této shody a zahajuje už dnes vznik nových tradičních řad těmi silami, které se v něm projevují. Působení státu může se přirozeně projevoval jenom v některých složkách umělecké práce, hlavně v námětech a v určení, ale věřím, že bude-li důsledně pokračovat, že z jeho aktivity se na konec ustálí i řetěz živé tradice, odpovídající nejen námětem, ale také duchem a slohem tvorby ruskému životu.

V životě národa a státu věru nezáleží na letech. Absolutní výtvarné výsledky nemusí být okamžité — zatím je důležité rozhodnutí vyvolávat a usměrňovat, vůle účinkovat na tvorbu. Rozhoduje, že byla nastoupena cesta určitě zaměřená, ústící v chápání umění jako kulturní služby.

U nás není možno postupovat takto. Nemůžeme nařizovati umělcům, ani rozhodovati mocensky o výtvarném dobru i zlu. Stát se o to vůbec nepokusil. Naše demokracie uplatňuje se i v umění. Vyplývá z ní pomalejší postup. Musíme právě jen čekat, až se zase doba shodne ve výrobě a průmyslu s duchem, až život sám donutí umělce, aby dbali námětu a sociálního účinku a zařadili se dobrovolně do pracovní společenosti, takže jejich do-

sud soukromá činnost stane se společenskou funkcí. Nebo musíme čekat, až kdesi na umělecké periférii sama vyrostе tato nová jednota přírodním postupem. Pak nebude už umění jenom ozdobou života, ale jeho výrazem.

život a instituce

Cornelius

Přírodopis zlého člověka

Jsou lidé, jimž nic nebrání působiti zlo. Jsou takoví, kdož jsou mocně puzeni činiti zlo. Odkud však nenadále přišlo nevidané množství takovýchto lidí? Tak neuvěřitelné množství, že jest nám potřebou zabývat se tímto zjevem? Je to zjev tak rozrostlý, že dává právo mluvit o novém hromadném lidském typu. Je nám zařaditi tento typ a stanoviti jeho znaky.

Zařaditi tento typ v jeho průměrných polohách nepůsobí obtíž. Není totiž nesnadno stanoviti typ opačný. Kulturním chceme nazvati člověka, v němž se v jisté nejmenší míře a vyváženém souzvuku soustřeďují rozumové, mravní a estetické hodnoty, jak jsou v té které době uznávány za platné v kulturním společenství národů. Našemu zlému typu se těchto hodnot buď nedostává, buď jest jejich souzvuk porušen. Jde také o lidi, jimž beze vší pochyby nelze upříti jednotlivých přívlastků kulturního typu. Byli někteří, u nichž tyto přívlastky byly velmi zřetelné. Bylo je viděti mezi obžalovanými pro zločiny proti lidskosti před soudy všech zemí. Co říci o těchto lidech? Jsou to zajisté nerovnovážné duševní skladby, narušené ve stránce citové a volní, které činí tyto lidi tím, čím jsou. Byli to vyznavači světového nároku, který stejně nerovnovážně kladl nadměrný důraz právě na vůli a cit. Světovému názoru, takto založenému, vnucovala se moc jakožto projev vůle sama sebou jako základní pořádací princip společenství. Od přemíry moci k násilí jest pak již jenom krok.

O všech těchto lidech platí bez rozdílu, že zlem, které způsobili, odloučili se od obecně platného lidského typu kulturních národů. Vyřadili se svými skutky zároveň z vlastního národa, pokud jejich národ přináležel společenství kulturních národů. Je však na národu samém, aby se také on od nich zřetelně odloučil.

Oč nyní běží, je stanoviti znaky typu. Zde počínají obtíže. Problém má dvě stránky. Vnitřní, lidskou, a vnější, situační.

Z jakého prostředí a z jakých situací došlo ke zrození tohoto typu jakožto hromadného zjevu? Někteří praví: z národního ducha. Jiní: z nahodilých zevních příčin, války, revolucí. Nic z obouh nejednává jasno, ani jednotlivě, ani ve spojitosti.

Kdyby první měli pravdu, zjev mohl by vzniknouti toliko v národech určitého typu, a musil by zůstat omezen na takoveto národy. Leč on zachvátil národy nejrozmanitějších vlastností. I takové, jejichž duchové podstaty se přikře od sebe liší. Zachvátil větší počet národů. Ani my jsme nezůstali ušetřeni. Pak však se zjevu tomu u nás neprávem dostává názvu nacismus, hitlerismus, gestapismus. Neprávem, protože přes všechnu zevní podobnost jde o dva co do původu rozdílné zjevy. Zjev ten nevzešel u nás z duchovních skutečností, které se opisují těmito slovy. Vyšel z odporu proti nim. Truchlivá a neuvěřitelná byla jistota, že opak je pravdou. Pak arcí by duch nacismu slavil vítězství nad národem, jenž z boje proti němu vyšel vítězně. Neboť co jiného je konečným vítězstvím v zápolení národů, než to, že jeden vnutil druhému své myšlení a své mravy? Teprve jestliže toto

se podaří, teprve pak je vítězství úplné a porážka dokonána. Je na bíle dni, že o nic takového zde nemůže jíti. Není nikoho, kdo by chtěl tvrditi, že ti, kdož zvedli boj proti nacismu, se zvítězlivě, přerodili v nacisty. Nazveme proto zjev, o nějž běží, tím, čím po pravdě jest. Nazveme jej bestialismem. O jeho vztahu k nacismu lze říci jenom tolik, že byl tak jeho doprovodným zjevem, jako byl doprovodným zjevem jiných soustav, byt jím byl v nacismu v míře obzvlášť do očí bijící. Není to tedy duch národa, který by podával vysvětlení, na němž by bylo možno přestatí.

Nepodává je ani domněnka, že jsou to války a revoluce, které plodí bestialismus jako hromadný zjev. Byly války a revoluce, které jej nepřivodily. Jsou tedy války a revoluce jeho nanejvýš zevním, byť častým podnětem. Zatím je jenom možno ukázati na to, že války a revoluce XX. století mají obecně pronikavější sklon přivoditi tento následek, než války a revoluce XIX. století. Je to tedy člověk XX. století, který je jeho účinnějším nositelem, než člověk XIX. století.

Při tom nic na tom nezáleží, proč a jak válka či revoluce vznikla a jaké byly její cíle. Zjev, o nějž běží, může přivoditi každá revoluce a každá válka. Může býti nesená myšlenkami a vzněty ušlechtilými, stejně jako myšlenkami a vzněty zvrácenými. Není ve výsledku nutného rozdílu mezi vznikem a šířením náboženské víry za podpory světské moci způsobem války a vpádem vojsk v loupežné válce. Situace je vždycky táž. Na místo dosa- vadní moci nastupuje moc jiná.

Revoluce nabízejí po té stránce obráz zvlášť pouč- ný. Uchvacujíc moc, revoluce vpádá bouřlivě do mocenských prázdnoty, kterou za sebou na ústupu zanechává do- savadní moc. Výbušná dynamika vpádu je nesená lidmi, kteří povstali na její volání. Jací lidé? Zajisté lidé stejné dynamičtí. Žádný zvrát v rozvrstvení moci se neobejde bez takovýchto lidí. Jsou to ti, kdož revoluci buď přivo- dili, buď jí zneužili. Jsou ti, kdož jí zneužili, kteří dnes stojí ve světle ramp veřejné nevěle. O nich zde budíž řeč.

Je to pestrá snůška typů. Všichni porušili zákony země. Dopustili se zločinů proti osobám a proti majetku. Odvrhli mravní zákony civilisovaných národů. Jsou to typy zločinecké a typy duševně narušené. Jsou to i jiné typy. Slyšíme i o lidech hodných a statečných. Nuže, je tedy zřejmé nemnoho, býti jenom hodným či statečným člověkem.

Otevřenou otázkou jsou ti, které nelze přiřaditi typu zločineckému a psychopathickému. Jedno je jisto. Jednali v neobvyklé situaci. Všechny navyklé životní podmínky, všichni lidé, všechny věci kolem, byli vyzdvížení ze svých poloh. Z rovnovážné polohy byl vyzdvížen i jejich vnitřní život. Nervy jsou vypjaty. Jsou i tělesné útrapy. Cit otupuje, rozum umdlévá. Zůstavena bez zábran, vůle, stržena do víru, slepě vyšlehává za hranice všeho ob- vyklého. Ctnost i nefest je vrhána do krajních poloh. Po- hnutky, které vedou k činu, útočí v naléhavém shluku. Je to náhle zburcovaná vůle uplatnit se, vybuchující povětšinou z nicoty, v níž dosud nebylo čeho uplatnití, vůle vyniknouti a předstihnouti, vůle odítí se v nimbus zásluh a slávy, víra v poslání, dotud neznámý pocit moci, pocit nebezpečnosti, pohotovost k smrti a k zabíjení, vůle pomstítí a odplatití, zbabělost, strach, strašlivé do- jmy z lidí a věcí kolem, pud napodobení, surovost, zvrh- lost, hloupost a prostá, neuvěřitelná tupost mysli. To vše- chno, bičováno bezbranností obětí, pokřikem vůdců, ře- vem zběsilců, hlukem davů, hřmotem věcí. Všechno v po- hybu, kolotání, varu, zmatku, katastrofě. Člověk, zmítán všemi směry, ztrácí rozměry věcí hmotných i lidských. Ve zmatku, rozčleňujícím všechno souvislé v nesouvislou změť částí, pozbývá vlády nad sebou. Bestie vítězí.

Až potud bylo by možno vše chápati. Všechno zůstává v mezích typičnosti, byť zlé typičnosti. Něco nového a neočekávaného je však, že zlo hrozí utkvěti, že se neodklidilo, když opadlo první vzplanutí. Hrozí přenést se v obměněných podobách do nového řádu? Jaké vysvětlení lze podati k tomuto? Každý výbušný nástup nových sil k moci sahá k lidským typům, o nichž je řeč. Dnes sahá do jejich zdrojů čím dále tím hlouběji, neváhaje sbírat síly v každé, vsutku v každé lidské složce, která se jakkoli nahodí, nebo nemaje zmužilosti zapuditi ty, kteří se ve třetí, větríce příležitost. Nová moc nastupuje v nových lidech. Je to moc nad lidmi a statky. Vykonávati takovouto moc přímo bylo v dobách klidu věcí zvláštní třídy osob, jimž se k tomu dostávalo zvláštní průpravy. V dobách zvrátů nastupují na jejich místo ve velké míře noví lidé. Tito lidé, bez vnitřních či školením vtělených zábran uchvacují moc bez míry, jako všechno činí bez míry. Zmámeni moci, propadají od jednoho zlého skutku ke druhému, níže a níže. Moc, která se oclá v jejich rukou jako nástroj řádu, obrátili v nástroj násilí. Byly země, které na těchto lidech založily celé ústrojí výkonné moci.

Co se tedy stalo, je to, že selhaly zábrany, které po věky tvořily typ člověka v spořádaném společenství. Křesťanství vidělo ve smrti člověka více, než zánik organické bytosti. Smrt jest mu branou, již nesmrtelná duše vstupuje na věčnost, aby stanula před svým Bohem. Hodnota života, takto viděného, je nekonečná. Před touto zábranou by měla poklesnouti každá vztažená ruka. Než ruce vrahů se staly lhotejnými. Co zbývá, jsou zábrany mravní bez sankcí věčnosti. Zhroutily se v míře, která budí zděšení.

Je zatěžko ubrániti se dojmům, že nachází rozklad duševní skladby moderního člověka. Člověk něčeho ze svého duševního bohatství pozbyl. Počíná mu unikati míra věcí. Běh událostí se zrychluje. Člověk zůstává za událostmi. Člověk se v úzkosti odvrací od sebe sama, rozhlíží se na venek, uchyluje se k shlukům. Počíná mysliti a jednati ve skupinách. Spětí mnoha vůlí v davu mu dodává zdání poslední síly. Davy a národy se třísťí v dílčí celky. Vzrůstá soudržnost uvnitř celků, přibývá odpudivé síly mezi celky. Davy a národy se obracejí proti sobě. Se vzrůstající soudržností uvnitř celků vzrůstá i odpudivost mezi členy odlišných celků. Na místo síly, již se nedostává, nastupuje násilí. Vznikají učení, která povyšují násilí na pořádací princip společenství. V posměch je vydán způsob pořádati věci společenství diskusí. Kde rozumová úvaha je vyřaděna ze samého středu dění, ustupuje členitá bohatost národních kultur napořád prostým a výlučným absolutním kladům a absolutním záporům. Rozpory nabývají sklonu k nesmiřitelnosti. Nastupuje nový životní sloh, život udržovaný v nepřirozeném napětí. Nastupuje nový zjev, propaganda vztahuje ruku po duši občanově a po duších národů. Všechny tradice jsou přervány, život lidí i národů se řadí v nesouvislé celky, říštěné na kusy znovu a znovu násilnými zvraty. Člověk, stržen vírem protikladů, obrací se proti člověku. Rozrůstají se do nebyvalé míry bojové pudy a nestanou před životem a smrtí.

Z myšlení ve skupinách vzniká útěcha, že odpovědnost za skutky, které kdo vykonal jako člen skupiny, postihuje skupinu. Odpovědnost se stává kolektivní. Je-li skupina v držení moci, stává se odpovědnost anonymní. Skupina sama, dbalá pořádku, se může z vlastní moci zprostiti viny před zákonem. Otevřena zůstává mravní povaha skutků. Otevřena zůstává pro ty, jichž se týká, i pro národ sám. Těm, o něž běží, jest se s ní vypořádati každému pro sebe sama. Národu nezbyvá, než aby mezi ně a sebe položil přehradu, vysloviv nad nimi mravní odsudek, i když zákony země odňaly jejich skutky soudcům.

do ba a lid é

Evžen Er d é l y

Blázen a jeho dvůr

Kniha, která vzrušila více než kterákoliv jiná anglickou veřejnost, se jmenuje »The last days« a jejím autorem je H. R. Trevor-Roper. Jisto je, že tato kniha vzbudí velký zájem i v Čechách. Studium dokumentů přivedlo autora k názoru, že Třetí říše nebyla vlastně totalitním státem, jak se obecně soudilo, ale spíše se podobala orientálnímu sultanátu, kde se vše podřídilo nevypočitatelným náladám na dvoře sultánově.

Hlavním cílem Třetí říše bylo získání území na Východě, před tím ustupovaly všechny ostatní válečné cíle Německa do pozadí. Boj nacismu byl zaměřen výhradně proti Rusku a Slovanům vůbec. Geopolitika, rasismus a životní prostor nebyl nic jiného než hesla, která sledovala anexi východních území a ve svých důsledcích znamenala zničení Ruska.

Německý hlavní štáb nebyl přítelem této politiky. Vzpouzel se jí hned od začátku a byl by Hitlera i svrhl, nebýt nešťastné cesty Chamberlainovy do Mnichova, která Hitlera v poslední chvíli před zamýšlenou akcí uchránila. Potom bylo již pozdě, Hitlerovi přálo štěstí, vítězství šlo jedno za druhým, jako na běžícím pásmu: Rakousko, Československo, Polsko, Dánsko, Norsko, Holandsko, Belgie a posléze Francie, to bylo příliš mnoho, generálové museli umlknout.

V roce 1941 počal Hitler s uskutečňováním základního cíle nacismu, koloniací Východu. Generálové byli sice proti válce s Ruskem, ve kterém spatřovali přirozeného spojence, ale moc strany byla větší a jim nezbylo než se podříditi a oslavovat Hitlera jako vojenského genia. Teprve další nešťastný průběh války donutil generalitu, aby se znovu pokusila o odpor. Jak to dopadlo, je známo, německá armáda ztratila nejlepší generály a důstojníky a už se z této pohromy nevzpamatovala.

Do stejné doby spadá invaze na Západě a následující průlom nepříteli do německých posic v Avranches. Iniciativa přechází definitivně do rukou nepříteli, jehož armády vytlačují Němce z Francie a blíží se německým hranicím. Berlínskému dvoru nezbyvá než přihlížeti lavině neštěstí, která se řítí na pyšnou říši. Jedinou politickou otázkou zůstává, jak se Hitler v tváři tvář porážky zachová.

Nacističtí pohlaváci

Většina z nich si Hitlerovu moc neuvědomovala. Mnozí se domnívali, že je nástrojem někomu jinému, zatím co jeho moc byla tak ohromná a neomezená, že se uplatnila ještě i ze záhrobní v době norimberského procesu, kde se někdy zdálo, že mrtvý Hitler předpisuje způsob obhajoby obžalovaným, kteří se cítili slabými a hroutili se. Ano, o jeho ohromné moci nelze pochybovat.

Nejvíce zajímala nacistické pohlaváky otázka Hitlerova následnictví. O tom nám vypravuje Albert Speer, nejschopnější z podvůdců, následovně: »O vztazích mezi námi vedoucími si můžeme učinit jen tehdy představu, když si je vyložíme jako nelitostný boj o nástupnictví. Tento boj v zákuhlí začal velmi brzy. Jako první nástupce platil v roce 1939 Goering, po něm následoval Hess a nakonec Bormann. Dekretem z 29. června 1941 byl stanoven Goering jako jediný nástupce, kterýmžto okamžikem se stal Bormann jeho úhlavním nepřitelem.

Ohromná pravomoc, které se tím Goeringovi dostalo, stoupla mu tak do hlavy, že počal zanedbávati svoje povinnosti a většinou se zdržoval ve svém paláci Karinhallu. Tam žil jako nějaký benátský dóže, oděn do fantastických orientálních obleků, sněhobílých nebo bílých modrých uniform se znakem sv. Huberta, symbolickým jelenem, vyzdobeným drahocennými perlami, na hlavě.

Jinak tomu bylo s Goebbelsem, který může být ze všech podvůdců považován za jediného intelektuála. Goebbels nebyl typický Germán, spíše jesuita odchovaný latinec, který dovedl mistrně zakrýt své pravé úmysly. Jeho propaganda byla výsledkem výchovy, které se mu dostalo. Jako jeho jesuitští učitelé dovedli zařídit vyučovací soustavu, která zabránila získání skutečných vědomostí, tak i on dovedl později přesvědčit německý národ, že bílé je černé a naopak.

Nesporně nejzajímavějším zjevem byl Heinrich Himmler, který se postupem času stal druhou nejhlavnější osobou v říši. Svět v něm spatřoval netvora, chladnokrevně a rafinovaně zabíjejícího, sadistickou stvůru, která se kochá na bolestech a utrpení nevinných lidí. To byl omyl, Himmler nebyl sadistou. Chyběla mu nezbytná vášeň. Nenalézal potěšení v mučení lidí prostě proto, že ho nemohlo vzrušit. Jeho chladnokrevnost byla zcela negativním zjevem a proto také nedovedl pochopit, když se jiní lidé, cizí diplomati a někdy i lidé z jeho vlastních řad pohoršovali nad některými zvláště krutými exekucemi, které nařídil. »Vždyť jsou to zvířata a zločinci,« říkal rozmrzelým hlasem, »co s nimi?«

Byl nevzdělaný a velmi naivní. O tom nás poučuje nejlépe skutečnost, že se po tom všem, co se stalo, považoval za povolaného vyjednávat se Spojenci o kapitulaci a docela vážně s tím počítal, že se s jejich pomocí udrží v úřadě. To rozhodně nesvědčí o ďábelské chytrosti, která mu byla připisována.

Byl posledním velkým inkvizitorem, který své odpůrce hubil mečem a ohněm v přesvědčení, že tak činí v poslání svaté víry, kterou mu byla doktrína národního socialismu. Himmler byl opravdový fanatický nacist, více než Hitler, kterému v jistém smyslu nacistické dogma sloužilo pouze jako prostředek k dosažení politických cílů. Když byly knihy a kacíři spáleni, nepočítal Himmler již žádné další záští a odebral se chytat ryby nebo krmit kanáry nebo meditoval nad žalmy a verše, které jeho kaplan a životopisec k jeho počtům napsali. Jeho podřízení ho měli rádi a zůstali mu věrni i po jeho smrti.

Jeho víra v nacistické dogma nebyla prostá náboženskáho zanicení a mystiky. Věřil, že každý, kdo se mu protiví, propadne věčné zkáze. Každý článek nauky rozebíral s pedanterií učitele a nikdo mu nesměl o její pravdivosti pochybovat. Proto se Speerl o něm ve své kritice vyjádřil: »Půl učitel — půl blázen!«

V době, kdy se na Východě hroutila fronta, zabýval se Himmler plány kolonizace Ukrajiny nějakou náboženskou sektou, kterou mu doporučil jeho masér. Současně vyhazoval miliony na arijské pokusy, které nikam nevedly. S oblibou studoval staré runové písmo a porovnával je s japonským písmem v naději, že se mu podaří dokázat, že Japonci jsou arijského původu. Štastnou a obratnou ruku prokázal při volbě svých podřízených, na které se proto mohl vždy spolehnout. Když přišel konec, nežtratil do posledního okamžiku víru v sebe. Hraběti Bernadottovi, s kterým se pokusil sjednat příměří, prohlásil, že je jediným rozumným člověkem, který v Německu zbyl.

Diktátor v pasti

O Hitlerovi bylo již dosti psáno. Dnes víme, že se mu vedlo podobně jako všem velkým historickým despotům, kteří se zmocnili vlády násilím. Neomezená moc ho neochránila před tím, aby se nakonec stal sám hříčkou v rukou svých společníků, kteří mu pochlebovali a utvrzovali ho v klamně domněnce, že na jeho osobě je závislý osud světa.

Neblahý vliv jeho okolí lze zejména pozorovat od doby atentátu, který tvoří v Hitlerově životě důležitý mezník. Od tohoto okamžiku se obklopil Hitler jen velmi podřadnými lidmi, kteří mu nebyli nebezpečni.

Dobrá tradice staré německé armády byla v tom, že ve volných chvílích směl podřízený představeného podrobit kritice. Tak se dělo i v hlavním stanu a ani všemocná partaja na tom nemohla zprvu nic měnit. Jinak tomu bylo po atentátu. Od této chvíle je jakákoliv kritika nemožná. Hitler se izoluje od ostatního světa, neboť se domnívá, že je obklopen vrahy. Jeho nejužší okolí tvoří několik generálů a sekretářů, kterým přizpůsobuje Hitler i svou zábavu. Nena-vštěvuje už frontu, vyhýbá se navštívit zničená města a neví, co se venku děje.

Cím hroznější je skutečnost, tím více se oddává snění. Nejoblíbenějším snem je mu představa, že tráví život zámožného pensisty v Linci, kteréžto město považuje za svůj domov. Dělá plány, že tam postaví velikou operu, zatím co ostatní německá města se pomalu mění v ssutiny. Po jeho smrti bylo nalezeno v budově zničeného kancléřství množství plánů na postavení výsňného divadla.

Nakonec se cítil úplně osamocen a nikomu nedůvěřoval. Jediné Eva Braunová a vlčák Blondi se těšili nezměněné jeho důvěře. Prohlašuje o nich, že oni jsou jediní, kteří ho ne-xradí. Průběh událostí potvrdil, že se tak zcela nemýlil.

Následky změněné životosprávy se brzy ukázaly. Ještě v roce 1940 prohlásil dr. von Hasselbach, který byl jeden z mála lidí, kteří hypnotickému vlivu vůdce nepodlehli, že mu Hitler připadá daleko mladší, než ve skutečnosti je. Od té doby rychle zestaral a nakonec se zdál starým mužem, kterého Speerl považoval za senilního.

Lidé, kteří ho viděli několik týdnů před katastrofou, prohlásili, že vypadal jako zřícenina. Mnozí se domnívali, že nápadně rychlý úbytek sil způsobilo zranění, které utrpěl za atentátu 20. července 1944. Tomu tak není. Rány, které utrpěl, nebyly tak těžké a rychle se zahojily. Daleko více mu však ublížili jeho lékaři, mezi kterými musí být uveden dr. Morell na prvním místě.

O tomto člověku lze ledacos zajímavého vypravovat. Původně byl dr. Morell specialistou pro venerické choroby, delší čas byl také lodním lékařem. Do Berchtesgadenu se dostal vlastně tím způsobem, že přišel léčit osobního fotografa Hitlerova Hoffmanna. V roce 1936 mu zaopatřil Hitler profesuru a Morell se stal jeho důvěrníkem. Jeho hlavní zájem neplatil Hitlerovu zdraví, ale penězům. Hitlera léčil hlavně drogami, které dal vyrábět. Zvláště prosluly vjtaminová čokoláda a sulfamidový preparát Ultraseptyl, který dal vyrábět v nějaké farmaceutické továrně u Buda-pesti. Tento preparát prohlásila universitní klinika v Lipsku za zdraví škodlivý. Neméně pověstným se stal jeho prášek proti hmyzu značky »Russia«, který používala německá armáda po celou dobu války. Není divu, že vydělal miliony. Kritiky, kteří poukazovali na jeho odborné nedostatky, od- byl velkopansky prohlášením, že on jest pravým vynálezem penicilinu a že mu jeho vynález byl neznámým anglickým agentem ukraden. Hitler mu důvěřoval a výtkám z odborných lékařských kruhů proti Morellovi nevěřil. Doplatil na to svým zdravím, neboť je snadno pochopitelné, že »léčba- pana Morella nemohla zůstat bez následků. Nesčetné injekce přivodily nakonec zhroucení nervového systému Hitlerova, i když mu po léta ve zvláštních případech přinesly úlevu a osvěžení. Morell se neostýval mu dávat někdy i 6 injekcí denně a podobně léčil i členy hlavního stanu s výjimkou ge-nerála Jodla, který se jeho rukám nesvědčil.

V roce 1943 se začaly projevovat u Hitlera první následky Morellovy léčby. Ruce a nohy se počaly trást, zvláště levá paže a levá noha, kterou Hitler vlekl za sebou. Držení jeho těla se změnilo, chodil nachýlený a lékaři si marně lámali hlavu, co by toho mohlo být příčinou. Jedni se domnívali, že je to následek Parkinsonovy nemoci, jiní zastávali názor, že tu jde o případ hysterický. Pravdu se nikdo nikdy nedozvěděl.

Atentát z 20. července 1944 zastihl Hitlera ku podivu v dobré tělesné kondici, chvění paží a rukou takřka ustalo a Hitler se cítil zdrav. O to hroznější byly následky nezda- řeného atentátu. Podobně jako ostatním přítomným důstoj- níkům byly i Hitlerovi protrženy tympanické membrány a iritace ušního labyrintu způsobila ztrátu rovnováhy. Kromě toho utrpěl Hitler ještě větší krevní podlitinu na pravém rameni.

Pod zemí

Od té doby byl Hitler nemocným mužem, který celý čas strávil v podzemních krytech hlavního stanu v Rastenburku ve východních Prusích. Radu lékařů, aby se odebral na lé- čení do Obersalzbergu, brisně odmítl. Většinu času dlel v posteli, kterou opouštěl jedině tehdy, když se odebral k poradám hlavního štábu.

V září onemocněl infekcí sinusu a zdrufením lymfatických žláz. V říjnu byl mu odstraněn z hltanu polyp. Operace tato byla již na něm dvakrát provedena. Kromě toho trpěl stá- lými bolestmi hlavy a žaludku, proti kterým mu dr. Morell předpisoval strychnin a belladonu a to tak, že Hitler spolkl před každým jídlem dvě až tři tabletky této směsiny.

Morell se sám o léčení nestaral a přenechal to Hitlerovu sluhovi Heinz Lingemu, který dal Hitlerovi tolik tabletek, kolik jich chtěl. Zle se vedlo lékařům, kteří se proti tomuto počínání ohradili. Několik jich Morell okamžitě propustil, někteří byli poslání do koncentračních táborů a jeden z nich byl dokonce odsouzen na smrt a jedině ukončení války za- bránilo, aby byl v posledním okamžiku justifikován. Jde o Hitlerova šéflékaře dr. Karla Brandta, který byl v Kie- lu osvobozen Angličany z cely smrti, kde strávil týden a če- kal na popravu.

Himmler poslal do hlavního stanu svého osobního lékaře dr. Gebharta a ten přivedl s sebou dr. Stumpfeggera, se

kterým pracoval v nemocnici v Holychenu na regeneraci a léčbě nemocných kostí. Obrovský Stumpfegger neměl s Morem nikdy žádný spor a zůstal po boku Hitlerově až do konce.

Očiti svědkové tvrdí, že Hitler vypadal po svém návratu do Berlína jako člověk k politování. Jeho tvář byla popelavě šedá a vyhublá, ruce a nohy se mu trásly a hlas, který kdysi byl hlasem řvoucího lva, zněl dutě a chraptivě a slabě zachvíval. Oči byly zakaleny šedým závojem. Tak tomu zůstalo až do konce jeho prokletého života. Podezíval kdekoho ze svého okolí a jeho nálada se měnila mezi záchvaty zloby, deprese a šíleného optimismu.

Osudná konference

Pomalu se blížila osudná hodina, kdy si i Hitler uvědomil, že válka je prohrána a že mu nezbývá než zahynout. Bylo to 22. dubna, ministerstva a jiné vysoké úřady opouštěly pomalu hlavní město, které propadlo zkáze. Hitlerovi spolupracovníci zapísalabli Hitlera, aby i on město opustil a odebral se do jižních Bavor, kde se v Alpách činily již delší čas přípravy k poslednímu zoufalému odporu. Tam doufali Němci ještě chvíli odolat, než se stane nějaký zárazek, který v poslední chvíli pohromu odvrátí. S dětskou a naivní vírou doufali v možné i nemožné, v zázračné zbraně, které nepřítel zničí, anebo doufali v roztržku mezi Spojenci. Když zemřel Roosevelt, stouply tyto naděje, neboť každý se domníval, že se bude opakovat historický zárazek z doby Velkého Fritze, kterého osud také v poslední chvíli zachránil před záhubou tím, že nechal zemřít carevnu Kateřinu. Ale nic podobného se nestalo.

Rozpačitě a strachující se oznámili 22. dubna generálové svému vůdci, že jeho rozkazy k útoku na ruskou armádu nemohou být provedeny, jelikož již neexistuje německá armáda, která by tento úkol mohla provést. Hitler zuřil a posléze prohlásil, že Berlín nikdy neopustí. K tomuto kroku dospěl po delší úvaze a je známo, že svoje rozhodnutí nikdy neměnil. Takový to byl člověk. Dlouho se rozmýšlel, ale když se konečně rozhodl, pak svoje rozhodnutí neměnil.

V týž den se dozvěděl, že Goering, první maršál říše, uprchl na jih a že tam vyjednává s nepřitelem. To vyneslo Goeringovi v poslední chvíli vyloučení ze strany, degradaci a vyloučení z armády a konečně byl na něho vydán zatykač.

Brzy potom se však Hitler sám vzdal odporu a tiše resignoval. Keitlovi, náčelníku hlavního štábu, prohlásil, že si může dělat co chce. Pozoruhodný rozkaz od člověka, který se prohlásil za vojevůdce a za takového chtěl být světem považován.

Byl lidskou ruinou, která obviňovala kdekoho z neštěstí, jen sám sobě si výtky nečinil. Ještě v poslední chvíli byl schopen krvežíznivých rozkazů. Tak odpověděl na otázku, co se má stát s tak zvanými čestnými zajatci anglosaského původu, kteří byli dopravováni do jižních Bavor: Zastřelte je, všechny je zabte!

24. dubna opustil hrabě Schwerin-Krosigk podzemní kryt v říšském kancelářství a 26. ho opustili poslední návštěvníci polní maršál Grein a pilotka Hanna Reitschová, kteří se zde zdrželi pouze dva dny. Od této chvíle sem žádný cizí člověk již nevstoupil.

Ve dnech, které následovaly, přihodily se události, o kterých již bylo mnoho napsáno. Hitler podepsal testament, je den úřední, jehož všechny tři exempláře mohly být nalezeny, a jeden soukromý, který přišel nazmar současně s Bormanem, který ho nosil u sebe. Do stejné doby spadá rozkaz k zastřelení jeho švagra Hermanna Fegeleina pro zradu a deserci a konečně i vyslání parlamentáře k maršálu Žukovovi, čímž byl pověřen generál Hans Krebs. Po odmítnutí parlamentářovy nabídky loučí se Hitler dvakrát se svými věrnými. Ale ještě dříve se dovidá zprávu o hrozném konci svého přítele a spolubojovníka Mussoliniho.

Je zlomeným mužem, kterému nezbývá než zabít se. Eva Braunová, jeho narychlo oddaná manželka, dlí od 15. dubna nepřetržitě po jeho boku. Ona volí rychle účinkující jed, kterým Hitler podělil veškeré svoje věrné, aby nepadli živi do rukou nepřátel. Stejným jedem zahynul, jak známo, o několik dní později Heinrich Himmler.

Co následovalo po smrti Hitlerově, podobá se napínavé detektivce. Goebbels otrávil chladnokrevně svých šest dětí a pak se se svou ženou zastřelil. Jejich mrtvolky mohly být identifikovány, zatím co mrtvolky Hitlera a Evy Braunové nebyly nalezeny.

Pak nastal poslední zoufalý útek z krytu, prchali gene-

rálové, vojáci a stenotypistky, kdo nebyl zastřelen, upadl do zajetí.

V epilogu své knihy zabývá se Trevor-Roper otázkou osudu diktatur a dospívá k závěru, že se každá z nich nakonec zhroutí. V Německu se dostali k moci lidé, kteří každý odpor zlomili nejbrutálnějším způsobem a německou inteligenci tak ponížili, že jí navykli věřit v zázraky. Nenašel se Němec, který by protestoval proti moci, jež se převalila jako vlna. Po celá století měli Němci vlády, které slušné lidi odradily se zabývat politikou. Následek toho byl, že se v Německu dostali k moci dobrodruzi. Podle mínění Trevor-Ropera není hlavním viníkem Hitler nebo Himmler, ale onen typ lidí, ke kterým náležel Speerl, inteligentní průmyslník, který o všem věděl, znal chyby režimu a přesto byl Hitlerem fascinován. Změnil stanovisko teprve tehdy, když Hitler nařídil zničení Německa. Potom ho chtěl zavraždit, ale bylo již pozdě. Takových typů jako Speerl je však v Německu velmi mnoho a to je velmi smutné, končí autor.

dopisy

Studentstvo

Pane redaktore,

věřte mně, že není dnes požitkem být přítomen na nějaké studentské schůzi. To, čeho musíme být v poslední době velmi často svědky, rozhodně neslouží, při velmi střízlivém nazírání na věc, ke cti studentskému stavu. Musíme to nyní často konstatovat i my, studenti pracovníci.

S obavami pozorujeme, že k ostrým výměnám názorů nedochází dnes již jen v otázkách politických, které na studentské schůzi nepatří a které tam jsou stále ještě úmyslně zahovány proto, aby politický tisk měl o čem psát, dochází však k nim i v otázkách, na nichž by nezavěcenec marně hledal místo, jehož by se dalo politicky využít. A přece! To neznáto studentské funkcionáře!

Podle mého názoru je chyba v tom, že studenti jsou dnes rozdělení na dva tábory, z nichž jedno si říká pokrokové a druhé demokratické! A každý člen takového tábora potom jedná nejprve »stádně« a úplně zapomíná jednat a hlavně myslet pokrokově a demokraticky. Což je ovšem velmi smutné.

Stačí, aby někde na schůzi vystoupil kdosi s názorem, odlišným od názoru druhého tábora anebo dokonce (nedejž Bože!) odlišným od názoru tábora vlastního. Nepřeji nikomu vidět tu smráb slov nejtěžší kalibrů, která se na něj, ubožáka, s obou stran vzápětí snese.

Varuji každého, kdo chce na studentské schůzi odhodlaně vystoupit se svým názorem! Neboť věz, český studente, že učiníš tak, budeš černou ovčí, podvrátníkem, fašistou, zrádcem a psancem. Věz, že ti v odpověď zažní burácivé »hle, poškozujeme jednotu, anebo »fuj, poškozujeme vlastní stranu«. To, a zvláště poslední bývá vrcholem obvinění a »vinníka« nechť se raději neobjevuje na schůzi vlastní strany. Právě zde zapomináme, že někdy straně prospěje více, když její příslušníci nevystupují za každou cenu jednotně, nýbrž ukáží, že se tam, a právě u nich může svobodně myslet, a že nevdá, když všichni příslušníci nejsou jednotného názoru.

Do takového asi zmatku se dostane každý problém. Vezměme třeba otázku omezení přílivu posluchačů na vysoké školy a otázku výběru. Zastáváš-li v této věci střízlivé stanovisko, že se něco musí stát a souhlasíš-li s návrhem poslance Belehrádka a druhého na zavedení přijímacích zkoušek a zkušebního roku, pak věz, že's reakcionářem hrubého zrna, že zavádíš nedemokraticky numerus clausus, a že bouráš výsledky revoluce, a to se všim příslušstvím (t. j. rozvracíš jednotu dělníků a studentů, odborů atd.). Máš-li k tomu ještě tu smělu, že ať demokratem (t. j. příslušníkem demokratického bloku) zastáváš zásadu partiního zastoupení i v případech, kdy leadři demokratického bloku, fidice se zákonem kyvadle (sem—tam), toto stanovisko už bezvýhradně nezastávají, pak jest ti slyšet, že's nejlevějším komunistou se sklony více méně totalitními, zrádcem a v nejlepším případě oportunistou, který si to prostě »pigluje u komunistů...«

Ne, kolegové, je něco snhlého v organizacích studentských. Měli bychom o tom přemýšlet, jako bychom vůbec měli více přemýšlet o lečtém. Tedy přemýšlet...!

S úctou

Inž. C. Albert Nesveda.

listárna redakce

»Bez gymnasia?« Autorem článku, otřeseného v 2. sešitě Dneška, je univerzitní profesor F. (František) Novotný a ne E. Novotný, jak bylo omylem vytištěno.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Mieczysław Jastrun

MĚ SRDCE ZTVRDLO

Srdce mi ztvrdlo v beton
s železem,
má mysl nelitostně váží
každou věc.
Slz hledat marně budeš
v zraku mém.
Já tvrdě, bez lítosti čekám na
konec.

Vykřiky přátel, nejuvěrnějších
z lágru
ve Lvově dusí jak zlé plameny.
Mrtvolky nahé úzkost do svých
hadrů
choulí a tíží jako kameny.
Až dojde na mne, draží

kamarádi,
tu ani tyran nemůže mi
bránit:
V konduktu půjdou ideály
mláďi,
vyrazí k nebi verše, třeba
nenapsány.

Z výboru polské poesie
1938—1945, která v překladu
Jana Pilaře vyšla pod ná-
zvem »Pochodně«.

NOVÉ KNIHY

BÁSNICKÝ PŘÍSPĚVEK K SLOVANSKÉ VZÁJEMNOSTI

Ve dnech, kdy naše vláda stvrzovala ve Varšavě tak významný svazek dvou slovanských národů proti germánskému nebezpečí a kladla tak nový základ k myšlence slovanské vzájemnosti a doufáme i nové éry česko-polského soužití, v těch dnech právě se objevila v knihkupeckých výkladech knížka překladů Jana Pilaře z polské poesie 1938—1945 s výrazným názvem *Pochodně* (103, 40 Kčs, Borový). Místo fráží o slovanské vzájemnosti — čin! Básnický čin o to vítanější, že od starších překladů Kárníkových je to snad první pokus moderního básníka přiblížit nám básnickou řeč našeho slovanského souseda. Pilař svým jemným a pozorným slovem, které tu však dovede též ztvrdnout k bojovnému úderu a děsivému vidění nacistické hrůzy (při čemž mu byl jistě pomocný jeho vlastní lidský zážitek, jak jej ztvárnil již ve svém *Stesku Orfeově*), tlumočí citlivě zpěv bojovníků i nálek ubíjených, volání hrůzy a nenávisť i pochod věčících a výzvy mstitelů. Výbor nám podává celou řadu

Poctivě přijímá člověk jen tehdy určitou etiku za pravou (za svou), pokládá-li se alespoň za schopna, řídití podle ní svoje konání. Přijímá-li za pravou etiku vyšší, pak buďto lže — nebo nemyslí vůbec.

IRNERITIS

jmen a těžko by bylo vytvářet z ní portréty jednotlivců. Někteří dostávají tu již charakteristické rysy. Władysław Broniewski skládá bojové písně mužného oprostění a naplněné statečností vojáka. Mieczysław Jastrun volí pravidelnou kázeň veršovou i pro své obrazy z koncentračního tábora, proti němu Julian Przyboš složitějším novotvarem a vzrušenější fantasií zachycuje děsné zastavení velké kalvarie. Julian Tuwim (zvláště v »Hodině vyučování«) v sevrěných strofách vyslovuje děs, kterým procházejí děti nešťastné Polky. A pak je tu ještě řada dalších jmen a básní, různých typů uměleckých i s různými prostředky básnickými i různou velikostí dobytého vítězství. Jedno však spojuje všechny: prudký dech skutečného života, který jim dává nejhlubší oprávnění a jejich lidskou cenu. Všechny byly křtěny vodou živou, která někdy páčila, někdy oprostovala od básnické hry, ale vždy znamenala klad! Společenská funkce, funkce bojovníka, funkce pochodně, která svítí do nejtemnější a nejzoufalejší tmy, je tu v popředí. Je však cití poesie a důkazem, že její hodnota se nerovná pouhému hraní se slovy a obrazy, ale že dovede být něčím víc, jak říká Broniewski: ... »Jak starý mannlicher má báseň stříli, má báseň hněvíva, můj samopak. Je to tedy především dokument o velké funkci básnictví v zápase o lepší svět a o věrnosti básníků k své zemi a lidství. Je nám také první otevřenou brankou k duši nového Polska, což je čin nejen kulturní, ale i politický. A pro literární kritiku nabízí se tu zajímavé thema srovnat tuto válečnou a bojovou poesii s poesii naší. Jan Pilař svým překladem, který doprovodil Karel Krejčí studii s vývojovým zasazením a rozбором polské moderní poesie, vykonal zásluhou práci pro naši slovanskou kulturní politiku. Brk.

Přeloženo ze *Zemědělských novin*.

Zprávy z francouzských nakladatelství. V nakladatelství Corrèa vyjde nový román

Rogera Vaillanda, autora »Povedené hry (Mezispovenecká cena 1945), psaný ve spolupráci s R. Manévym, »Un homme du peuple sous la Révolution« (Muž z lidu za revoluce). Námětem je dobový život Droueta, muže, jenž zatkl Ludvíka XVI. Autor využívá analogií, které skýtá tehdejší převratná doba s nedávnou minulostí. — Editions de Minuit vydávají v omezeném nákladu Vildracova »Lazara«. U Janina vyjde Proustova korespondence s paní C..., »Lettres a Mme C...«, s předmluvou Luciena Daudeta. — Nakladatelství Revue des Jeunes oznamuje na příští měsíc Festugièresův essay »Liberté et civilisation chez les Grecs« (Svoboda a civilizace u Řeků).

Paměti V. G. Korolenka. Uplynulo čtvrt století od smrti významného ruského spisovatele Vladimíra Galaktionoviče Korolenka. Pozornost poutá »Historie mého současníka«, monumentální autobiografie Korolenkova, na níž pracoval od roku 1906 až do své smrti 1921. Vědeckí pracovníci Leninovy bibliotéky zpracují systematicky celou pozůstalost Korolenkovu. Připravuje se sborník, v němž vyjdou četné, dosud neotiskénné dopisy a články spisovatelovy.

Překlad arménské poesie. V moskevském státním nakladatelství vyšel překlad veršů Ašota Grašiho, soudobého arménskému básníka, »Zpěv hor«. Jsou to vesměs lyrické verše, které připomínají poesii největšího arménskému básníka, A. Issakiana. Dosavadní jeho sbírky »Kde řeka končí«, »V modrých horách Karabaku« a »Můj národ« byly prodchnuty neobyčejně silným vlasteneckým duchem.

Vydání archivu A. M. Gorkého. Státní nakladatelství připravilo k vydání poslední čtyři svazky archivu A. M. Gorkého. V těchto svazcích bude otiskáno několik dosud neuveřejněných povídek, vzpomínky z dětství a korespondence s Čechovem a Korolenkem.

Edice »Naše vlast«. Státní nakladatelství dětské literatury zahájilo novou edici nazvanou »Naše vlast«. V této edici budou vycházet knihy, které zajímavým beletristickým způsobem seznámí děti s geografii, florou a faunou Sovětského svazu. První svazky edice již byly dány do prodeje. Jsou to: vyprávění o Kandalakšské rezervaci ptactva »Na zákazných ostrovech« od G. Skrebičského, »Dersu Azala«, kniha o Ussurijské zemi od V. Arseněva a »Volha« od I. Feděnko. Nejbližšími svazky edice je kniha M. Iljina a E. Segal: »Jak se stane člověk velikánem«. K 800. výročí založení Moskvy vyjde kniha povídek

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Ivan Merben: Zrození básníka. Petr Bezruč a jeho vstup do literatury. Podle typografické úpravy Stanislava Kohouta. Obálka Jindřich Štýrský. Vydal Evropský literární klub.

Na paměť Jaroslava Ježka. Ke 40. výročí narození skladatele v září 1946 jako soukromý tisk vydal Václav Mikota. Stran 47.

Radovan Šimáček: Napoleon byl zavražděn. Vydal Světový literární klub. — Knižní úprava ak. malíř Václav Michal. Obálka a ilustrace Julie Spalová. — Stran 250.

Janko Oravský: Oravské pověsti I. Ilustroval Laco Kubačka. Nakl. Bibliotéka Bratislava. Stran 130.

Janko Oravský: Oravské pověsti II. Ilustroval Laco Kubačka. Nakl. Bibliotéka Bratislava. Stran 155.

Janko Oravský: Bratislavské pověsti. Nakl. Bibliotéka Bratislava. Stran 123.

Dr. Albert Pražák: Dr. Miroslav Tyrš. — Obrazkovou část upravil E. Purghart. Za spolupráce s Čs. obcí sokolskou vydal V. Neubert a synové. — Stran 96. Cena brož. 200 Kčs, váz. 240 Kčs.

Miloslav Slávik: Bolehlavy. Nakl. Transcius v Liptovskom Sv. Mikuláši. Stran 132. Cena brož. 60 Kčs, váz. 85 Kčs.

Jaroslav Janoušek: Krajina kolem Úhlavy. (Literární profil Klatovska.) Nakl. Cesta v Praze. Stran 42. Cena brož. 45 Kčs.

KNIHOVNA ŽIVÉ MYŠLENKY

Účelem knihovny Živých myšlenek je přiblížit současným čtenářům díla velikých myslitelů přímo z výňatků, redigovaných a vykládaných nejpopulanějšími interprety:

Vedoucí představitelé současné světové literatury pořídili výbor z jednotlivých filosofů a opatřili jej vlastním výkladem a stručnou rozbornou studií. Objemná, obyčejně mnohosvazková díla se tím zmenšila na nevelikou knížku, v níž je ve zhuštěné formě obsažena celá ideová podstata.

Knihovnu zahajujeme svazkem

Romain Rolland: Jean Jacques Rousseau

Knihka je uvedena skvělou studií, seznamující čtenáře s životem a působením geniálního francouzského filosofa a osvětující význam, který měla jeho tvorba na utváření politických a sociálních poměrů ve Francii. V dalších kapitolách jsou výňatky z jednotlivých děl, opatřené krátkým zhodnocujícím a vysvětlujícím úvodem. Je zde zastoupeno celé dílo: Rousseauovy rozpravy, Společenská smlouva, Emil, Vyznání viry savojského vikáře, Julie neboli Nová Heloisa a Vyznání. 164 stran, Kčs 50.—

Další svazky:

Thomas Mann: SCHOPENHAUER

André Maurois: VOLTAIRE

Theodore Dreiser: THOREAU

Stefan Zweig: TOLSTOJ

Julian Huxley: DARWIN

Arnold Zweig: SPINOZA

John Dos Passos: TOM PAINE

François Mauriac: PASCAL

John Dewey: JEFFERSON

Alfred Doebelin: KONFUCIUS

Julius Benda: KANT

Robert Waelder: FREUD

Jacques Maritain: SVATÝ PAVEL

Svazky vyjdou v jednotné vkusné úpravě za velmi přístupnou cenu a budou jako celek nedocenitelným přínosem k poznání učení a názorů největších světových filosofů.

Přeloženo do 14 jazyků

U knihkupců

Fr. Borový

Hotel CHARBULÁK

STARÉ HAMRY-GRUŇ 825 m n. m.
Slezské Beskydy • hory • lesy

Prospekty

Telefonní hovorna: Gruň

koupím svému dítěti koloběžku.
Ušetřím na ni, budu-li kouřit
z dutinek

Abadie

Ušetřete se mnou!

Za koloběžku vydám Kčs 400.—. To ušetřím za 67 dní po 6 Kčs denně, protože 60 Partyzánek za Kčs 60.— a 100 dutinek „Abadie“ dvojitě za Kčs 8.90 dají 100 cigaret, jež se kouří velmi příjemně. Oproti stejnému počtu cigaret celých ušetřím 30%, t. j. při denní spotřebě 20 cigaret Kčs 6.— denně. A to se v kouření nijak neomezují.

K desátému výročí smrti F. X. ŠALDY

zahájilo nakladatelství Melantrich v dubnu letošního roku se Společností F. X. Šaldy vydávání jeho díla v redakci prof. dra Jana Mukařovského a mladých literárních historiků doc. dra Felixe Vodičky a Jiřího Pistoria. O grafickou úpravu díla, jež obsáhne 20–30 svazků, pečuje Karel Teige.

Jako první svazek souboru právě vychází:

F. X. Šalda: DUŠE A DÍLO

Základní dílo k poznání básnického rozpětí Šaldovy tvorby. Portréty vůdčích zjevů cizího i domácího písemnictví, seskupené kolem problémů romantismu: Rousseau, Ibsen, Zola, Flaubert, Mácha, Čech, Vrchlický, Březina, Sova a j. — Brož. 60 Kčs, váz. 80 Kčs. Jako další svazek Šaldova díla vyjdou

KRITICKÉ PROJEVY Z LET 1892-1893

Studie, kritiky, glossy a polemiky knižně dosud ne-sebrané, z let prvního Šaldova kritického rozletu, jež jsou velmi podstatným přínosem k poznání duchovní atmosféry, v níž se rodila velká Šaldova osobnost. V tisku.

Současně s prvními svazky vyjde jako doplněk souboru díla F. X. Šaldy:

Jiří Pistorius:

BIBLIOGRAFIE DÍLA F. X. ŠALDY

První úplná bibliografie knižního i časopiseckého Šaldova díla poskytuje dokonale přehled všeho, co kdy vyšlo ze Šaldovy duševní dílny. V tisku.

U knihkupců

MELANTRICH